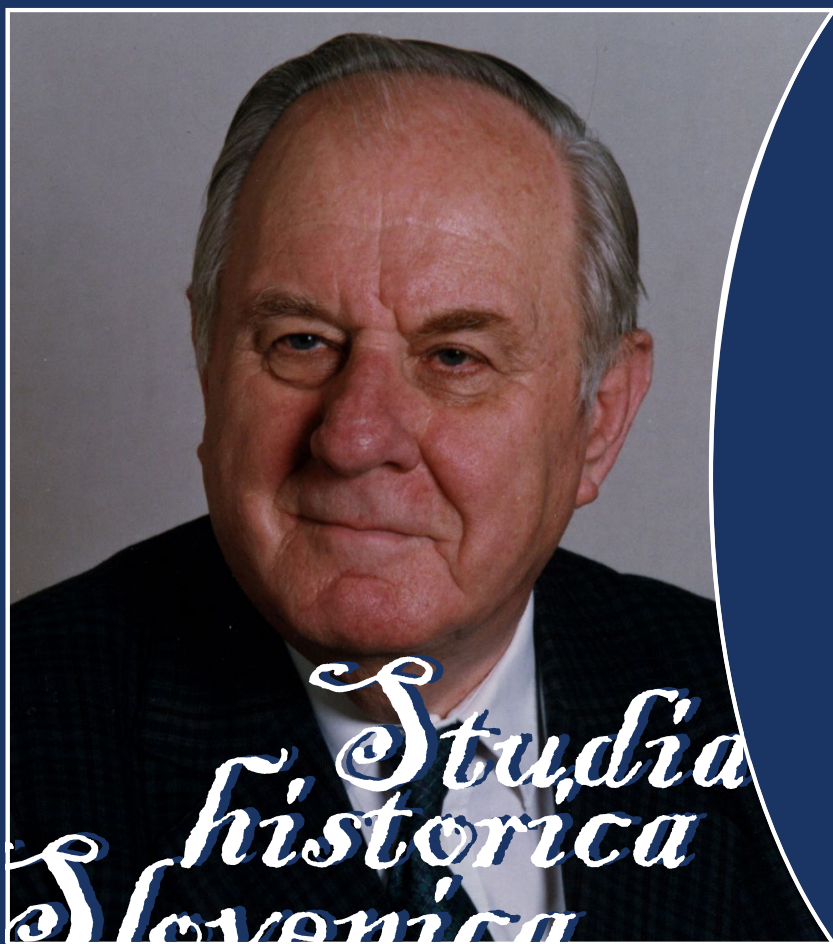

Studia Historica Slovenica

*Časopis za humanistične in družboslovne študije
Humanities and Social Studies Review*

2024

2

S *tudia* **H** *istorica* **S** *lovenica*

Studia Historica Slovenica

Časopis za humanistične in družboslovne študije
Humanities and Social Studies Review

letnik 24 (2024), št. 2

ZGODOVINSKO DRUŠTVO
DR. FRANCA KOVAČIČA
V MARIBORU

ZRI DR. FRANCA KOVAČIČA V MARIBORU

MARIBOR 2024

Izdajatelja / Published by

ZGODOVINSKO DRUŠTVO DR. FRANCA KOVAČIČA V MARIBORU /

HISTORICAL SOCIETY OF DR. FRANCO KOVAČIČ IN MARIBOR

<http://www.zgodovinsko-drustvo-kovacic.si>

ZRI DR. FRANCA KOVAČIČA V MARIBORU /

ZRI DR. FRANCO KOVAČIČ IN MARIBOR

Uredniški odbor / Editorial Board

dr. Karin Bakračević, dr. Rajko Bratož,

dr. Neven Budak (Hrvaška / *Croatia*), dr. Jožica Čeh Steger, dr. Darko Darovec,

dr. Darko Friš, dr. Stane Granda, dr. Andrej Hozjan, dr. Gregor Jenuš, dr. Tomaž Kladnik,

dr. Mateja Matjašič Friš, dr. Aleš Maver, dr. Rosario Milano (Italija / *Italy*),

dr. Jurij Perovšek, dr. Jože Pirjevec (Italija / *Italy*), dr. Marijan Premović (Črna Gora / *Montenegro*),

dr. Andrej Rahten, dr. Tóne Ravnikar, dr. Imre Szilágyi (Madžarska / *Hungary*),

dr. Peter Štih, dr. Polonca Vidmar, dr. Marija Wakounig (Avstrija / *Austria*)

Odgovorni urednik / Responsible Editor

dr. Darko Friš

Zgodovinsko društvo dr. Franca Kovačiča

Koroška cesta 53c, SI-2000 Maribor, Slovenija

e-pošta / e-mail: shs.urednistvo@gmail.com

Glavni urednik / Chief Editor

dr. Mateja Matjašič Friš

Tehnični urednik / Technical Editor

David Hazemali

Članki so recenzirani. Za znanstveno vsebino prispevkov so odgovorni avtorji.

Ponatis člankov je mogoč samo z dovoljenjem uredništva in navedbo vira.

The articles have been reviewed. The authors are solely responsible for the content of their articles.

No part of this publication may be reproduced without the publisher's prior consent and a full mention of the source.

Žiro račun / *Bank Account:*

Nova KBM d.d.

SI 56041730001421147

Tisk / *Printed by:*

Dravski tisk d.o.o.

<http://shs.zgodovinsko-drustvo-kovacic.si>

Izvilleke prispevkov v tem časopisu objavljata 'Historical – Abstracts' in
'America: History and Life'.

Časopis je uvrščen v 'Ulrich's Periodicals Directory', evropsko humanistično bazo ERIH in mednarodno
bibliografsko bazo Scopus (h, d).

*Abstracts of this review are included in 'Historical – Abstracts' and
'America: History and Life'.*

*This review is included in 'Ulrich's Periodicals Directory', european humanistic database ERIH and
international database Scopus (h, d).*

Studia historica Slovenica, Časopis za humanistične in družboslovne študije,

je vpisan v razvid medijev, ki ga vodi Ministrstvo za kulturo RS, pod zaporedno številko 487.

Izdajo časopisa sta omogočili Javna agencija za znanstvenoraziskovalno in inovacijsko dejavnost RS
ter Mestna občina Maribor.

Co-financed by the Slovenian Research and Innovation Agency and the Municipality of Maribor.

Studia
historica
Slovenica

Kazalo / Contents

V spomin / In Memoriam

- IRENA SAPAČ: **V** spomin – ob stoletnici rojstva dr. Bruna Hartmana
(1924–2011)267

Članki in razprave / Papers and Essays

- VINCENC RAJŠP: **V**ersko dogajanje v Vzhodni Evropi od 16.
do 18. stoletja. Slovenski pogled.....277
*Religious Developments in Eastern Europe from the 16th
to the 18th Centuries, The Slovenian View*
- BERNARD NEŽMAH: **K**ako je poročanje o protiturški vstaji
v Bosni in Hercegovini 1875–1876 oblikovalo osrednje
slovenske časopise: *Novice, Slovenca* in *Slovenski narod*323
*How Reporting on the Uprising Against the Turkish Rule
in Bosnia and Herzegovina in the Years 1875–1876
Shaped the Most Important Slovenian Newspapers
Novice, Slovenec and Slovenski narod*
- JURIJ PEROVŠEK: **S**lovenski pogled na Bolgare in Bolgarijo
od konca 19. stoletja do druge svetovne vojne359
*"Slovenian View on Bulgarians and Bulgaria
from the End of the 19th Century to the Second World War*
- MIHA ŠIMAC: "Czech Brothers" in the Lord's Vineyard
of the Diocese of Lavant: Czech and Moravian Seminarians
in the Maribor Theological Seminary 1886–1893.....403
*"Češki bratje" v gospodovem vinogradu lavantinske škofije:
češki in moravski semeniščniki v mariborskem bogoslovju
1886–1893*

S *tudia* **H** *istorica* **S** *lovenica*

TOMAŽ SIMČIČ: P rimorska in borba za slovansko bogoslužje na prehodu iz 19. v 20. stoletje.....	443
<i>Primorska (The Slovene Littoral) and the Struggle for Slavonic Liturgy at the Turn of the 19th to the 20th Century</i>	
TOMAŽ KLADNIK in MATEJA ČOH KLADNIK: S lovanski jug v mariborskih spomenikih in imenih ulic.....	473
<i>The Slavic South in Maribor's Monuments and Street Names</i>	
KAJA MUJDRICA in GORAZD BAJC: F rancoski pogled na slovensko-srbske spore leta 1989.....	509
<i>The French Perspective on the Slovenian-Serbian Conflicts in 1989</i>	
ALEŠ MAVER, TIMOTEJ MAVREK in MAJ HORVAT: D voje vstopov v slovensko zgodovino.....	537
<i>On Two Entries into Slovenian History</i>	

Avtorski izvlečki / Authors' Abstracts	565
---	-----

Uredniška navodila avtorjem / <i>Editor's Instructions to Authors</i>	571
---	-----

S *tudia*
H *istorica*
S *lovenica*

*Studia
historica
slovenica*

DOI 10.32874/SHS.2024-09

Slovenski pogled na Bolgare in Bolgarijo od konca 19. stoletja do druge svetovne vojne

Jurij Perovšek

Dr., znanstveni svetnik, emeritus
Andraž nad Polzelo 398, 3313 Polzela, Slovenija
e-pošta: jurij.perovsek@gmail.com

Izvleček:

Prispevek obravnava poglede kulturnih in znanstvenih delavcev ter slovenske politike na Bolgare in Bolgarijo od šestdesetih let 19. stoletja do druge svetovne vojne. Temelji na historičnem publicističnem in časopisnem gradivu in znanstveni literaturi. Slovenci so se ozirali k Bolgarom in Bolgariji že od začetka omenjenega obdobja. Pri tem je imel veliko vlogo "oče bolgarske stenografije" Anton Bezenšek, ki je od nastanitve v Sofiji leta 1879 vneto deloval za južnoslovansko in posebej slovensko-bolgarsko zblžanje. Na Slovenskem so sledili vsem pomembnim stopnjam v bolgarskem razvoju in krepili kulturno-umetniške, društvene in druge stike med Slovenci in Bolgari. Do Bolgarije in Bolgarov je prevladoval naklonjen odnos, izražali pa so tudi želje po zblžanju s sosednjim slovanskim narodom na Balkanu.

Ključne besede:

Slovenci in Bolgari, avstrijsko obdobje, Anton Bezenšek, Kraljevina SHS/Jugoslavija, jugoslovansko-bolgarska federacija, Anton Novačan, bolgarske vlade, Aleksander Stambolijski, Aleksander Karadžordević, Boris III. Koburški, kulturno-umetniški in društveni stiki

Studia Historica Slovenica

Časopis za humanistične in družboslovne študije

Maribor, letnik 24 (2024), št. 2, str. 359–402, 165 cit., 11 slik

Jezik: slovenski (izvleček slovenski in angleški, povzetek angleški)

Pogled na Bolgare in Bolgarijo v avstrijski dobi

Slovenski pogled na Vzhod Evrope in v tem okviru na razmerje med Slovenci in slovanskim svetom opredeljujejo tudi Bolgari. In v razmišljanju o slovenskem odnosu do Bolgarov in Bolgarije je treba povedati, da je bilo stikov med Slovenci in Bolgari dosti več, kot se zdi na prvi pogled.¹ Že od začetkov kontinuiranega slovenskega narodnopolitičnega gibanja v šestdesetih in sedemdesetih letih 19. stoletja so se Slovenci živahno in z velikimi simpatijami ozirali k Bolgarom in Bolgariji. Slovenski časopisi – *Novice*, *Slovenski narod* in *Slovenec* – so pozorno poročali o razmerah "na Bolgarskem" (kot so sprva imenovali domovino Bolgarov), pisali o bolgarski zgodovini, jeziku in literaturi ter se navduševali nad bolgarskimi uporniki proti osmanski oblasti in ruskimi zmagami v rusko-osmanski vojni v letih 1877–1878. Po miru v San Stefanu so vzneseno pozdravljali ustanovitev bolgarske kneževine in po berlinskem kongresu 1878 obžalovali njeno razdelitev na samostojno kneževino in osmansko provinco Vzhodno Rumelijo. Imenovanje Aleksandra Battenberga za bolgarskega kneza jih ni navdušilo, a so leta 1885 navdušeno pozdravili bolgarsko razglasitev združitve Kneževine Bolgarije in Vzhodne Rumelije v enotno bolgarsko državo. Glavno krivdo za srbsko-bolgarsko vojno, ki je sledila, so pripisali srbskemu kralju Milanu, ki naj bi se – kot so pisali v *Slovincu* – obnašal kot Napoleon III. in želel Bolgarijo uničiti.²

Konec stoletja, ko so se pod vplivom zaostrenih nacionalnih odnosov v habsburški monarhiji in vse bolj agresivnega nemškega nacionalizma slovenske politične stranke začele še bolj kot dotlej ozirati k južnim Slovanom, se je zanimanje za dogodke na slovanskem jugu in s tem v Bolgariji, še povečalo. Časopisi so o tamkajšnjih političnih, gospodarskih in kulturnih razmerah razmeroma redno poročali in jih občasno tudi obširneje komentirali. Prevladujoče mnenje je bilo, da se mora Otomansko cesarstvo umakniti z Balkana, habsburška monarhija pa južne Slované in Grke podpreti v boju za osvoboditev izpod otomanskega gospostva.³

Na kulturnem področju je imel veliko vlogo "oče bolgarske stenografije", Slovenec Anton Bezenšek,⁴ ki je od nastanitve v Sofiji leta 1879 vneto deloval

¹ Matej Rode, "Anton Aškerc v Bolgariji", v: *Celjski zbornik 1964*, ur. Gustav Grobelnik et. al. (Celje, 1964), str. 195 (dalje: Rode, "Anton Aškerc v Bolgariji").

² Peter Vodopivec, "Bolgari in Bolgarija v slovenskih očeh (1850–1914)", v: *Slovenci in Bolgari med zabodnimi in vzbodnimi vplivi*, ur. Žarko Lazarevič in Aleš Gabrič (Ljubljana, 2016), str. 29, 38 (dalje: Vodopivec, "Bolgari in Bolgarija"); Peter Vodopivec, "Slovenska ljudska stranka in Bolgari (1918–1941)", *Časopis za zgodovino in narodopisje* 93=Nv58, št. 2–3 (2022), str. 68 (dalje: Vodopivec, "SLS in Bolgari").

³ Vodopivec, "Bolgari in Bolgarija", str. 29, 38.

⁴ Ivaylo Nachev, "Anton Bezenšek in Bolgarija – Slovenec, ki je povezal dve slovanski kulturi", v: *Slovenci in Bolgari med zabodnimi in vzbodnimi vplivi*, ur. Žarko Lazarevič in Aleš Gabrič (Ljubljana, 2016), str. 197 (dalje: Nachev, "Anton Bezenšek in Bolgarija"). O Bezenšku glej Šr. (Janko Šlebingar), "Bezenšek Anton", v: *Slovenski biografski leksikon: 1. zvezek*, ur. Izidor Cankar et al. (Ljubljana, 1925), str. 36–37;

Anton Bezenšek
(1854–1915) (Zbirka
upodobitev znanih
Slovencev NUK)

za južnoslovansko in še posebej slovensko-bolgarsko zблиžanje.⁵ Že v prvih letih bivanja v bolgarski prestolnici je v *Slovenskem narodu*, kasneje pa še v *Slovanu*, objavil številne prispevke o bolgarskem političnem življenju, gradnji železnic,

Mateja Matjašič Friš, "Bog in Slovenci": Anton Bezenšek v pismih prijatelju dr. Pavlu Turnerju", *Studia Historica Slovenica* 2, št. 2 (2002), str. 397–415; Mateja Matjašič Friš, "Anton Bezenšek", v: Andrej Rahten (ur.), et al., *Nova slovenska biografija*, Zbirka Življenja in dela 4, Biografske in bibliografske študije 3 (Ljubljana, 2009), str. 25–38.

⁵ Rode, "Anton Aškerc v Bolgariji", str. 196.

Anton Aškerc (1856–1912) (*Wikimedia Commons*)

šolstvu, literaturi, novinarstvu in stenografiji ter pri tem vabil slovenske strokovnjake k zaposlitvi v "bratski bolgarski državi". O dogodkih v Bolgariji, njenih odnosih s sosedi in bolgarskem leposlovju je obširno pisal tudi v naslednjih desetletjih, obenem pa prevajal in za slovenske bralce prirejal članke bolgarskih avtorjev.⁶ Imel je tudi odločilno vlogo pri seznanjanju Bolgarov z delom Antona Aškerca.⁷ Aškerc se je v okviru svojih številnih potovanj, zlasti po slovanskih deželah in prostorih staroveške kulture, leta 1893 napotil v Carigrad in tedaj

⁶ Vodopivec, "Bolgari in Bolgarija", str. 11.

⁷ Rode, "Anton Aškerc v Bolgariji", str. 196–201. Prim. tudi str. 203.

Franc Miklošič
(1813–1891) (*dLib*,
Zbirka upodobitev
znanih Slovencev
NUK)

obiskal tudi Plovdiv, kjer je Bezenšek na srednji šoli poučeval filozofijo, etiko, latinščino, nemščino in stenografijo.⁸ Aškerc je tudi povabil, naj pride v Bolgarijo za dalj časa, in ga navdušil, da se je začel učiti bolgarščine. Pesnik se za daljše bivanje v Bolgariji ni odločil, je pa na podlagi literature, ki mu jo je poslal Bezenšek, napisal ciklus trinajstih pesmi z naslovom Rapsodije bolgarskega guslarja in jih leta 1902 objavil v *Ljubljanskem zvonu*. Pesmi je posvetil spominu na bolgarsko vstajo proti otomanski oblasti leta 1876.⁹ Aškerc je nato v Bolga-

⁸ Nachev, "Anton Bezenšek in Bolgarija", str. 202–203.

⁹ Vodopivec, "Bolgari in Bolgarija", str. 11.

človeka, in tudi ne onega ostrega pogleda, ki sega duši v dno. Seveda, za tak življenjepis ni bilo prostora v „Zbranih spisih“. Smemo pa reči to, da je urednikov spis spisan prav spretno. Dr. Fr. L.

Moje ječe. Italijanski spisal Silvio Pellico. Poslovenil F. Gučelj. Ponatis iz Slovenca. V Ljubljani. Samoaložba. Tiskala Katol. Tiskarna. 1895. 8°. Str. 247. C. 35 kr. — Pisatelj te ocene je pred mnogo leti že sam prevajal Pellicovo delo „Le mie prigioni“, tako ga je mikalo. Zato je bil pač pozoren na ta prevod. Dasi obojujemo prelaganje takih spisov zlasti za dnevnikov listek, vendar izrekamo tu nujno željo, naj bi prelagalci bolje pazili na jezikovno stran svojih del. Kar smo pisali v „Dom in Svet“-u o tej stvari, to je pač preveč preziral naš gospod prelagatelj, kar pa le obžalujemo. Pisateljski jezik — to poudarjamo najodločneje — ni lahka stvar, in treba se ga je učiti, predno se kdo pokaže s svojimi izdelki na pozorišču narodnega slovstva. Zaradi zanimive vsebine in nizke cene smemo to knjigo priporočati, vedoč, da bo ugajala bralcem.

Večna luč. Novela. Angleški spisal kardinal Wiseman. Iz nemščine prevel V. Steska. V Ljubljani 1895. Založil V. Steska. Tisk Katoliške Tiskarne. 16°. Str. 52. — Cena 10 kr. Četudi bi si želeli prevoda kar iz izvirnega dela, vendar nam je tukaj naš prelagatelj ta nedostatek namestil z zares lepim in čistim jezikom. Saj se pa tudi spodobi taka oblika lepim pripovednim delom. Zato priporočamo to delce, ki je tudi po vsebini vzorno, našim dijakom prva posojila. Omenjamo, da risemo „preprosto“ nam „pripravo“, glediš na staroslovenskino in narodno besedo; jednako tudi „altar“ nam „altar“.

Dott. G. Baudouin de Courtenay, già professore nelle università di Kasan e di Dorpat. Il catechismo resiano con una prefazione del dott. Giuseppe Loschi, professore nel r. istituto forestale di Vallombrosa. Udine. Tipografia del Patronato. 1894. 8°. Str. 113. Cena 1 lira in pol. — Naznačimo to knjigo kot slovensko, ker je namreč tako tudi večina njene vsebine: rezijanski katekizem.

Knjiga ima tri dele: 1. Predgovor prof. Loschija (1—40), v katerem govori o Rezijanih in njihovem jeziku. Ta predgovor se nam zdi tako lep, poučen in vreden zanimanja, da želimo nujno, da bi ga kdo preložil na slovenski jezik. 2. Rezijanski katekizem (43—82). 3. Besednjak. Katekizem in besednjak je priredil znani prof. Baudouin de Courtenay. — Ko bi imeli več prostora, podali bi kratek odlomek iz te knjige; a za sedaj mora biti dovolj, da jo najveteje priporočimo onim, ki znajo laški in želé spoznavati svoje slovenske rojake.

Mati prečudna. Šmarnice. Sestavil J. P. Tousseint. S pisateljevim dovoljenjem poslovenil Viktor

Steska. Ljubljana, 1895. Založil V. Steska. Tiskala Katoliška Tiskarna. 16°. Str. 233. Cena vezani knjigi z rdečo obrezo 60 kr. — Prav lepe Šmarnice, in, kar je jako hvaljevalno, kratke. Vgled, ozir na Marijo, nauk, opomin — to so sestavine vsakdnjega premišljevanja. V obliki bi želeli, da bi se bil gibal prelagalec prosteje in bolj po domače; več glagolov, manj samostalnikov! Sicer pa naj le urno sežejo po knjižici prijatelji Šmarnicam, veselji je bodo! F. Sv.

Ogled po bolgarski književnosti.

(Spisal Fr. Kovačič.)

„Dom in Svet“ je že govoril o raznih slovstvih slovanskih in neslovanskih narodov; pravica in bratoljubje torej zahtevata, da se ozremo tudi tje doli — v skrajni kot balkanskega polotoka, kjer prebiva narod, nam po krvi jako soroden, nadarjen in delaven, ali do našega veka Evropi skoro popolnoma neznan. Ta narod je imel nekaj važno ulogo v evropski zgodovini; pred njim je trepetal večkrat oholi Bizanc, zahodni in izhodni svet sta se trgala zanj, prvi med slovanskimi narodi se je povslep na visoko stopinjo moči in omike. Že v 10. veku je Bolgarija doživela svoj zlati vek pod močnim carjem Simeonom (l. 893.—927.). Ali čudno! Kakor utrinek na nebu je naglo zabliščal in ravno tako naglo zatemnel. Zgodovinarji se vprašajo, kaj je vzrok, da je ta mladi, kreпки in posebno nadarjeni narod tako hitro in žalostno končal. Vsi se strinjajo v tem, da je tega kriv stari Bizanc, ki je mlado državo potegnil náse, okužil jo in s seboj vred zvalil v grob. — In v resnici celo v najlepših dobah stare bolgarske zgodovine se opaža v vsem državnem, prosvetnem in cerkvenem gibanju nekaka prežgodnja zrelost, bolehavost, povzrost, nenaravnost, robske posnemanje ptujine. Takšno je tudi slovstvo. Pisalo se je mnogo in marljivo, ali tudi slovstvo nosi na sebi pečat bizantinizma. Vsi ti proizvodi so bili bolgarskemu duhu večinoma tuji in le za višje stanove. Za omiko prostega ljudstva se ni storilo nič.

Ne mislimo pa tukaj govoriti o starem bolgarskem slovstvu — kar za pravo gre v zgodovino staroslovenske književnosti —, ampak le o najnovejšem bolgarskem slovstvu.

I. Preporod bolgarskega naroda.

Proti koncu minulega stoletja je še vedno slovanskih narodov spala v trdem, nevarnem spanju; najhuše je pa menda bilo pri Bolgarjih. Ne dá se lahko opisati, koliko je ta narod pretrpel v peth stoletjih. L. 1593. so Turki podjarmili Bolgarijo in od tega časa se je zdelo, da je bolgarski narod izginil s površja zemeljskega. Ne samo, da ga je davil trdi turški jarem, ampak še huje ga je pritiskal duhovni jarem grške višje duhovščine, tako

Začetni del
Kovačičevega prikaza
"Ogled po bolgarski
književnosti" (*Dom
in svet* 8, št. 8 (1895),
str. 254)

riji žel veliko zanimanje.¹⁰ Slovansko dobrodelno društvo v Plovdivu ga je leta 1905 razglasilo za "tolmača bolgarskih narodnih čustev", istoimensko društvo v Sofiji pa ga je imenovalo za častnega člana. Že leta 1884 so za častnega člana Bolgarskega književnega društva, ki se je leta 1911 preoblikovalo v Bolgarsko akademijo znanosti, imenovali avtorja prvega poskusa znanstvenega obdelave bolgarskega jezika jezikoslovca dr. Franca Miklošiča.¹¹ Na slovenski strani je medtem leta 1895 obsežen prikaz bolgarske književnosti za revijo *Dom in svet*

¹⁰ O zanimanju za Aškerc in njegovi osvetlitvi v Bolgariji po letu 1902 glej Rode, "Anton Aškerc v Bolgariji", str. 200—238.

¹¹ Rudolf Kolarič, "Miklošič (Miklosich) Franc", v: *Slovenski biografski leksikon: peti zvezek*, ur. Franc Ksaver Lukman s sodelovanjem uredniškega odbora (Ljubljana, 1933), str. 120, 121; Vodopivec, "Bolgari in Bolgarija", str. 12. Glej tudi Rode, "Anton Aškerc v Bolgariji", str. 202, 205, 237.

Naslovnica Bezenškovega prikaza Bolgarije in Srbije (Anton Bezenšek, *Bolgarija in Srbija* (Celovec, 1897))

pripravil kasnejši profesor na mariborskem bogoslovju, teolog in zgodovinar Fran Kovačič. Bezenšek je dve leti kasneje objavil knjigo *Bolgarija in Srbija*, ki je izšla v ogromni nakladi dobrih 71.000 izvodov in bila med slovenskimi bralci dobro sprejeta. Njegova knjiga je bila prvi obsežnejši prikaz Kneževine Bolgarije in Kraljevine Srbije v slovenskem jeziku. Predstavil je njuno geografijo, zgodovino, politično ureditev ter narodopisne, verske in tudi aktualne politične, gospodarske in kulturne razmere. Kot je opozoril Peter Vodopivec, to, da bi bili Slovenci v devetdesetih letih 19. stoletja o razmerah med Slovani in posebej

med južnimi Slovani slabo poučeni, ni bilo povsem točno.¹²

Po ilindenski vstaji in njeni zadušitvi leta 1903 je na Slovenskem prevladovalo mnenje, da bi si morali Srbija in Bolgarija Makedonijo sporazumno razdeliti, spreminjajoče srbsko-bolgarske odnose v makedonskem vprašanju pa so pozorno spremljali. Simpatije za Srbijo so se zlasti na liberalni strani povečale, za Bolgarijo pa ohladile. Vprašanju o narodni in jezikovni pripadnosti makedonskih Slovanov, kot so jih označevali, so se večinoma izogibali,¹³ leta 1913 pa jih je socialni demokrat Henrik Tuma označil za posebno narodnost.¹⁴ V prelomu, ki se je 5. oktobra 1908 zgodil z razglasitvijo Bolgarije za neodvisno kraljevino ter kneza Ferdinanda za kralja, so v slovenski politiki videli dogovor med avstro-ogrsko in bolgarsko vlado oziroma dejanje, usklajeno z voljo velesil. Veljalo je prepričanje, da se bodo razmere z razglasitvijo bolgarske neodvisnosti na Balkanu še zaostrole. Katoliški *Slovenec* je ob tem pozdravil novo slovansko vladavino na Balkanu.¹⁵ V zadnjih dveh letih pred prvo balkansko vojno leta 1912 Bolgariji niso posvečali posebne pozornosti. Ohranili pa so se slovensko-bolgarski kulturni stiki. V Sofiji so natisnili več prevodov slovenskih pesnikov (Franceta Prešerna, Simona Jenka, Otona Župančiča in Antona Aškerca), leta 1912 pa je liberalni *Dan* v več nadaljevanjih objavil prevod povesti Ivana Vazova Pod jarmom.¹⁶

Balkanske vojne

Balkanske vojne v letih 1912–1913 so bile najpomembnejši dogodek tistega časa.¹⁷ S prvo balkansko vojno se je skupaj z drugimi protiotomanskimi zaveznicami (Srbijo, Grčijo in Črno goro) na prve strani slovenskega časopisja vrnila tudi Bolgarija. Vojno so označevali za zgodovinsko prelomnico in "zadnje dejanje osvobojenja Balkana". Zmage protiotomanskih zaveznic so povzročile veliko navdušenje. O bojih na Balkanu in bolgarskih vojaških uspehih je samo Bezenšek za *Slovenca* napisal več kot šestdeset člankov.¹⁸ Leta 1914 je pripravil knjigo *Balkanska vojska*¹⁹ in objavil bolgarsko-slovensko slovnico (*Bolgar-*

¹² Vodopivec, "Bolgari in Bolgarija", str. 12.

¹³ Prav tam, str. 31–33.

¹⁴ Jurij Perovšek, "Slovenski komunisti in vprašanje makedonskega naroda leta 1923", *Prispevki za zgodovino delavskega gibanja* 18–19, št. 1–2 (1978–1979), str. 34–35.

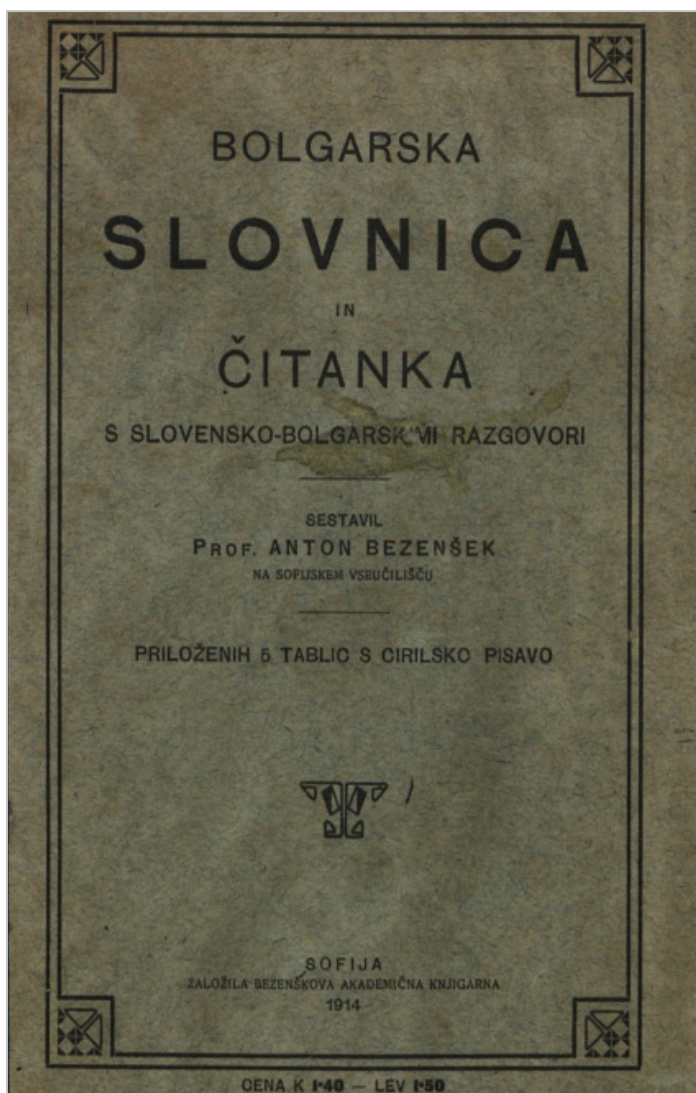
¹⁵ Vodopivec, "Bolgari in Bolgarija", str. 34; "Bolgarska in Turčija", *Rdeči prapor*, 7. 10. 1908, št. 80, str. 3. Prim. tudi "Za Mladoturke", *Rdeči prapor*, 10. 10. 1908, št. 81, str. 2.

¹⁶ Vodopivec, "Bolgari in Bolgarija", str. 36.

¹⁷ Vasilij Melik, *Slovinci 1848–1918: razprave in članki* (Maribor, 2002 [i. e.] 2003), str. 560.

¹⁸ Vodopivec, "Bolgari in Bolgarija", str. 36; Nachev, "Anton Bezenšek in Bolgarija", str. 206–207.

¹⁹ Anton Bezenšek, *Balkanska vojska* (Celovec, 1914).

Naslovnica Bezenškove bolgarsko-slovenske slovnice (Anton Bezenšek, *Bolgarska slovnica in čitanka s slovensko-bolgarskimi razgovori : priloženih 5 tablic s cirilsko pisavo* (Sofija, 1914))

ska slovnica in čitanka s slovensko-bolgarskimi razgovori : priloženih 5 tablic s cirilsko pisavo).²⁰ O svojih doživetjih med vojno so pisali slovenski prostovoljci (Mavricij Rus).²¹ Pod vtisom prve balkanske vojne je Ivan Cankar v svojem zna-

²⁰ Andrej Rahten, *Jugoslovanska velika noč: slovenski pogledi na balkanski vojni (1912–1913) in jugoslovansko uprašanje* (Ljubljana, 2012), str. 237 (dalje: Rahten, *Jugoslovanska velika noč*).

²¹ B.(ogdan) Be.(nko) in M.(atej) Ro.(de), "Bolgarsko-slovenski odnosi", v: *Enciklopedija Slovenije: 1*, ur. Alenka Dermastia (Ljubljana, 1987), str. 319 (dalje: Benko in Rode, "Bolgarsko-slovenski odnosi").

menitem predavanju Slovenci in Jugoslovani 12. aprila 1913 v Ljubljani vojno označil za "jugoslovansko Veliko noč" in pozval k jugoslovanski zvezni republiki Slovencev, Hrvatov, Srbov in Bolgarov.²² V svoji *Jugoslovanski veliki noči*, odlični monografiji, ki jo je ob stoletnici balkanskih vojn in tedanjih slovenskih pogledov nanje pripravil Andrej Rahten, avtor opozarja, da so Bolgari in ne Srbi, opravili večino posla na bojiščih in tudi z največ žrtvami.²³ Levji delež, ki so ga pri zmagi balkanskih zaveznic nad Otomanskim cesarstvom imeli Bolgari, so poudarjali tudi na Slovenskem. V ljubljanskih krogih je bila bolgarska vojska spričo svojih zmag izjemno priljubljena.²⁴ Dr. Janez Evangelist Krek, sicer eden od redkih slovenskih politikov, ki so znali bolgarsko, je tedaj na enem od političnih shodov dal pobudo, da se tudi v Ljubljani začne tečaj bolgarščine. Ob veliki udeležbi ga je nato vodil slavist Ivan Mazovec.²⁵ Sam je prevedel nekaj pesmi iz zbirke bolgarske pesnice Ljube Georgieve *Stihovi od Ljuba*, ki jo je 14. marca 1913 (na cvetni petek) srečal v Ljubljani, ko je spremljala svojega moža, ranjenega stotnika bolgarske vojske, na zdravljenje v Šlezijo. Opisal je tudi njegovo vojaško izkušnjo.²⁶

Z drugo balkansko vojno, ki jo je zaradi vprašanja delitve Makedonije z napadom na Srbijo 30. junija 1913 začela Bolgarija, je ta na Slovenskem izgubila precej simpatij. Že pred vojno je bilo glede srbsko-bolgarskega ozemeljskega spora srbofilsko razpoloženje precej prisotno, tudi v najmočnejši slovenski stranki – Slovenski ljudski stranki. To je vzpodbudilo Kreka, ki je sicer med prvo balkansko vojno podpiral Srbe, da je na seji strankinega izvršilnega odbora 16. junija 1913 predlagal, naj se stranka v bolgarsko-srbskem sporu izreče za Bolgare, kar so soglasno podprli. Posredoval je tudi pri uredništvu *Slovenca*, naj preneha objavljati Srbiji naklonjeni članke. Krek je svaril pred velikosrbsko politiko in poslej do Srbije imel kritično držo. Sicer ga je srbsko-bolgarski spopad razjezil: "Prav kakor če se dva psa koljeta za eno kost!", je bila njegova sodba.²⁷ Primero – zapisal je "kakor dva psa, ki se začneta popadati ob najdeni kosti" – si je v svojih spominih izposodil Ivan Hribar, ko je opisoval svojo pot spomladi 1913 v Sofijo in Beograd, kjer je skušal posredovati med bolgarsko in srbsko stranjo.²⁸ Na Slovenskem so obžalovali, kakor so ga imenovali, srbsko-bolgarski "bratomorni boj".²⁹ Menili so, da je posledica avstrijskih spletk, pa tudi pre-

²² Ivan Cankar, *Očiščenje in pomlajenje* (Ljubljana, 1976), str. 93.

²³ Rahten, *Jugoslovanska velika noč*, str. 121.

²⁴ Prav tam, str. 232–233, 239.

²⁵ Prav tam, str. 238–239.

²⁶ Janez (Evangelist) Krek, "Bulgarski večer", *Slovenec*, 22. 3. 1913, št. 67, str. 2–3.

²⁷ Rahten, *Jugoslovanska velika noč*, str. 236–239, 240.

²⁸ Ivan Hribar, *Moji spomini, II. del* (Ljubljana, 1984), str. 39.

²⁹ "Bratomorna vojna na Balkanu", *Slovenski narod*, 11. 7. 1913, št. 157, str. 1; Vodopivec, "Bolgari in Bolgarija", str. 37, Vodopivec, "SLS in Bolgari", str. 68–69.

vzetnosti bolgarskih nacionalistov.³⁰ Po bolgarskih porazih (proti Bolgariji so nastopile tudi Črna gora, Grčija in Romunija) in izgubljeni vojni so obžalovali njen težavni položaj in ponižanje ob sklenjenih mirovnih pogodbah.³¹ *Slovenec* je ob tem pripomnil: "Srbofilo so veseli, bulgarofili potrti. Po našem mnenju ima nazveč [največ – op. J. P.] vzroka biti zadovoljen nekdo drugi. Vzdignila se je na Balkanu nova sila, novi Byzanc, brezobziren in lokav kakor stari, pa tudi močan. Ž njim bo odslej treba najbolj računati."³² Opozoriti velja še na stališče socialne demokracije. Po sklenitvi miru v Bukarešti 10. avgusta 1913 je njeno glasilo *Zarja* zapisala, da rešitve problemov na Balkanu ne zagotavlja njegova delitev, ampak združitev, in sicer v republikanski federaciji balkanskih narodov.³³ Zamišljal balkanske federacije je pred tem zagovarjal tudi eden najvidnejših predstavnikov Jugoslovanske socialnodemokratske stranke dr. Henrik Tuma.³⁴ Med svetovno vojno je federativno misel poudaril tudi drugi vidni socialnodemokratski voditelj Etbin Kristan. Leta 1917 je oblikoval t. i. Čikaško izjavo o federativni zvezi Slovencev, Hrvatov, Srbov in Bolgarov, ki je postala temelj sprva slovenskega in nato jugoslovanskega gibanja v Ameriki.³⁵

Svetovna vojna

Misel o Bolgariji so na Slovenskem med svetovno vojno strnili v njen pristop k taboru Centralnih sil in napad na Srbijo 14. oktobra 1915 ter kapitulacijo 30. septembra 1918. Dva dneva pred vojno s Srbijo je liberalni *Slovenski narod* javnost seznanil s spomenico, ki jo je bolgarska vlada nekaj tednov pred tem razposlala po občinah in v njej pojasnjevala potrebo po pridružitvi k centralnim državam. Navedel je tudi njeno končno sporočilo: "Pomagati moramo Avstriji in Nemčiji iz 'svetega egoizma', da izvojujemo Veliko Bolgarijo. Pot do Velike Bolgarije, v Bitolj, Ohrid, Prilep in Skoplje, pa gre preko Niša in Belgrada."³⁶ *Narod* je k temu 16. oktobra 1915 pridal, da hoče Bolgarija v vojni s Srbijo urensniti svoj makedonski ideal, to je osvojiti makedonska ozemlja,

³⁰ "Berchtoldove simpatije", *Zarja*, 14. 7. 1913, št. 631, str. 1; "Premagani", *Slovenski narod*, 11. 7. 1913, št. 157, str. 1; Rahten, *Jugoslovanska velika noč*, str. 241; Vodopivec, "Bolgari in Bolgarija", str. 37, 38.

³¹ "Bolgarsko-turški mir", *Zarja*, 20. 9. 1913, št. 688, str. 1; Vodopivec, "Bolgari in Bolgarija", str. 37.

³² "Konec – zaenkrat", *Slovenec*, 17. 9. 1913, št. 213, str. 1.

³³ "Mir, ki ni mir", *Zarja*, 13. 8. 1913, št. 657, str. 1.

³⁴ Rahten, *Jugoslovanska velika noč*, str. 240–241.

³⁵ "Čikaška izjava", v: *Zgodovinski arhiv Komunistične partije Jugoslavije: tom V*, ur. Moša Pijade (Beograd, 1951), str. 287–289; M.(arjan) D.(rnovšek), "Čikaška izjava ameriških Slovencev", v: *Slovenska kronika XX. stoletja: 1900–1941*, ur. Marjan Drnovšek in Drago Bajt (Ljubljana, 1995), str. 181.

³⁶ "Zakaj je postala Bolgarija zaveznica centralnih držav", *Slovenski narod*, 12. 10. 1915, št. 234, str. 3.

se maščevati nad dolgoletnim tekmeccem ter z uničenjem Srbije razrušiti dose-danji balkanski sistem, ki naj se definitivno podredi veliki gospodarski, kulturni in politični organizaciji centralnoevropskih držav. To so veliki državniški cilji kralja Ferdinanda, za katerega bo zmaga bolgarske armade najlepše kronanje nje-govega življenjskega dela.³⁷

Po vesti o bolgarskem napadu na Srbijo³⁸ je načelnik katoliške Vsesloven-ske ljudske stranke (VLS) dr. Ivan Šusteršič 18. oktobra 1915 v *Slovenecu* posebej pozdravil "ta čin bratskega naroda bolgarskega". Izjavil je, da je srbska država izgubila pravico in možnost do obstoja, zato lahko v bodoče med Jugoslova-ni živita le dve narodni ideji – hrvaško-slovenska in bolgarska. Prva v okvi-ru habsburške monarhije, s katero stoji in pade, druga pa v okviru neodvisne Velike Bolgarije. Bolgarskim bratom kliče: "*Pozdravljeni!* Skupno hočemo izvojevat[i] Veliko Bolgarijo in veliko, nadvse mogočno habsburško monarhi-jo – neločljivi prijateljici in zaveznici na veke. Slava Bolgarom!"³⁹ Dober teden kasneje je tudi kot kranjski deželni glavar na seji deželnega odbora 26. oktobra 1915 izrazil "zadovoljstvo Kranjske dežele nad tem, da se je slovanska Bolgarija pridružila osrednjim silam in ojačila naše zmagoslavne armade". Znova je poz-dravil "junaško Bolgarijo" in v izraz odkritosrčnih simpatij predlagal prispevek 5.000 kron iz deželnih sredstev za bolgarski Rdeči križ. Deželni odbor, v kate-rem sta bila poleg predstavnikov VLS še predstavnik veleposestva (Nemcev) in liberalne Narodno napredne stranke,⁴⁰ je njegov predlog soglasno potrdil.⁴¹ – Ob kapitulaciji Bolgarije, 30. septembra 1918, pa so se na Slovenskem najprej spraševali, kakšen bo njen nadaljnji razvoj in kaj je z bolgarskim kraljem Ferdi-nandom I. Koburškim in kraljevo rodbino.⁴² Po njegovi abdikaciji in vladarskim nastopom njegovega sina Borisa III. 4. oktobra 1918 so na katoliški in liberalni strani zgolj poročali o zamenjavi na bolgarskem prestolu.⁴³ Socialistični *Naprej* je ob omenjenem poročilu pristavil, da se je Ferdinand zbal ljudske jeze in – da bi rešil dinastijo in Bolgariji omogočil drugačno politiko – meni nič, tebi nič

³⁷ "Tretja srbsko-bolgarska vojna", *Slovenski narod*, 16. 10. 1915, št. 238, str. 7.

³⁸ "Napredovanje na celi srbski fronti. – Nemške čete napadajo Požarevac. – Bolgari napadli Srbe", *Slovenec*, 14. 10. 1915, št. 235, str. 1; "Srbsko – bolgarska vojska se pričela 14. oktobra ob 8. uri zjutraj", *Slovenec*, 15. 10. 1915, št. 236, str. 1; "Vojna med Bolgarijo in Srbijo", *Slovenski narod*, 14. 10. 1915, št. 236, str. 1; "Bolgarija proti Srbiji", *Slovenski narod*, 15. 10. 1915, št. 237, str. 1.

³⁹ Ivan Šusteršič, "Bratom Bolgarom", *Slovenec*, 18. 10. 1915, št. 238, str. 1.

⁴⁰ Prim. "Kranjski deželni zbor", *Slovenec*, 5. 2. 1914, št. 28, str. 2.

⁴¹ "Kranjska dežela in Bolgarija", *Slovenec*, 27. 10. 1915, št. 246, str. 1.

⁴² "Bolgarija pred mirom", *Slovenec*, 1. 10. 1918, št. 225, str. 2; "Premirje z Bolgarsko podpisano", *Slovenski narod*, 1. 10. 1918, št. 224, str. 1; "Državljanska vojna na Bolgarskem?", *Slovenski narod*, 2. 10. 1918, št. 225, str. 1. Prim. tudi "Bulgarija je obupala", *Naprej*, 30. 9. 1918, št. 223, str. 1.

⁴³ "Car Ferdinand odstopil", *Slovenec*, 5. 10. 1918, št. 229, str. 2–3; "Boris II[I]. car Bolgarov", *Slovenski narod*, 5. 10. 1918, št. 228, str. 2.

zapustil prestol in deželo (umaknil se je v Nemčijo) ter svojemu štiriindvajsetletnemu sinu odstopil bolgarsko pogorišče.⁴⁴ Navedimo naj še pogled, ki so ga v Bolgariji Slovencem namenili po koncu svetovne vojne in vzpostavitvi slovenske samostojnosti v Državi Slovencev, Hrvatov in Srbov. Predsednik Slovanskega društva v Sofiji, politik, pravnik in član Bolgarske akademije znanosti in umetnosti dr. Stefan Savov Bobčev je novembra 1918 pozdravil svobodno Slovenijo z besedami, da je

novica, da žarki politične svobode obsevajo Slovenijo, ki si je pridobila popolno narodno neodvisnost, /.../ vzbudila v Bolgariji največjo radost. Slovansko društvo bolgarske prestolice Vam pošilja bratski pozdrav. Lepa Ljubljana je lahko ponosna na pridobljeno neodvisnost in zamore obračajoč ponosni pogled na bodočnost ravno tako svobodnih sosednih slovanskih dežel delati za procvit slovenskega naroda, za zbližanje in vzajemnost slovanskih plemen, za vzore, katerih ena glavnih gibalnih sil je bila te dni Slovenija.⁴⁵

V Kraljevini Srbov, Hrvatov in Slovencev (SHS)/Jugoslaviji

V jugoslovanski kraljevini so na Slovenskem sledili vsem pomembnim stopnjam v bolgarskem razvoju. K temu je pripomoglo tudi dejstvo, da je bila Bolgarija sosedja jugoslovanske države. O mirovni pogodbi, ki jo je Bolgarija sklenila 27. novembra 1919 v Neuillyju, je poročal socialnodemokratski *Naprejek*⁴⁶ (Bolgarija je morala Jugoslaviji odstopiti Strumico, Bosiljgrad in Caribrod in plačati vojno odškodnino). V zvezi z notranjepolitičnimi vprašanji v Kraljevini SHS pa se je januarja 1921 oglasil nekdanji predsednik liberalne Jugoslovanske demokratične stranke (JDS) in tedanji ljubljanski župan dr. Ivan Tavčar. V članku Srbi in Bolgari je poudaril, da Srbi ravnanja bolgarske strani med drugo balkansko in nato svetovno vojno, ko so Bolgari "brez srca in brez bratske ljubezni sekali po srbskih telesih", niso pozabili in bo preteklo mnogo časa, predno bo do tega prišlo. Zato so nasveti tistih, naj sovraštvo med Bolgari in Srbi poneha, "naj se Bolgaru vse odpusti ter se ga sprejme v tisto hišo, v kateri je bolgarski bratec ropal in katero je zažigal še pred malo leti", odveč. Tavčar je s tem mislil na predloge o jugoslovansko-bolgarski združitvi. Kot glavni zagovorniki takih zamisli je navedel Slovensko ljudsko stranko (SLS, vanjo se je leta 1920 preimenovala VLS) in Hrvaško republikansko kmečko stranko. Obe preveva sovraštvo do Srbov, vodi pa ju prepričanje, da je le-to v Bolgariji prav tako črno, kot pri njiju.

⁴⁴ "Bolgarski kralj odstopil", "Odstop bulgarskega carja", *Naprejek*, 5. 10. 1918, št. 228, str. 1.

⁴⁵ "Bolgari pozdravljajo svobodno Slovenijo", *Slovenec*, 19. 11. 1918, št. 266, str. 2.

⁴⁶ "Mirovna pogodba z Bolgarijo", *Naprejek*, 2. 12. 1919, št. 249, str. 1.

Stvar je prozorna. Tajne srčne želje grejo na to, da bi se srbski del našega naroda pod krinko navideznega bratstva posadil med dva noža, ki bi se pri prvi priliki zasadila v njegov život. To Srbi prav dobro vedo, in kakor jih mi poznamo, ne pojdejo z lepa v to mesnico navideznega bratstva.⁴⁷

Do srbsko-bolgarskega prijateljstva je še daleč. "Krivi pa so temu zgolj le Bolgari, ki tukaj ne morejo zatajiti svoje madžarske, tatarske in turške primesi, ki še danes vpliva na značaj vsega naroda."⁴⁸ Nekaj let kasneje je drugi avtor v *Slovenskem narodu* podobno opozoril, da pri Bolgarih lahko opazimo lastnosti, ki jih zaradi izredno velikega pritoka mongolske krvi pri drugih slovanskih narodih ni. Zavrnil pa je tezo, da je krvooločnost bistvo bolgarske narodne duše in značaja.⁴⁹

Tavčar je izrecno odklonil zamisel o jugoslovansko-bolgarski državni zvezi. Opozoril je, da se v času, ko je Kraljevina SHS v ustanovni dobi, z vmešavanjem bolgarskega vprašanja ustvarja samo balast in nove težave. To lahko Srbe privede do tega, da prično dvomiti v enotno (jugoslovansko) državo, če opazijo, da Slovenci in Hrvati streme, naj Srbi nasproti Bolgarom stopijo pod kavdinski jarem (najgloblje ponižanje). Pravi jugoslovanski rodoljub bo bolgarsko vprašanje spravil z dnevnega reda.⁵⁰ Nasprotno pa je SLS že v letih 1920–1921 izražala prijateljski odnos do Bolgarov in zagovarjala državno zvezo z njimi.⁵¹ Podobno je leta 1922 menil tudi nekdanji načelnik VLS dr. Ivan Šusteršič.⁵²

Vprašanje jugoslovansko- in srbsko-bolgarskih odnosov je nasploh pritegovalo pozornost. Petega marca 1922 je *Slovenski narod* objavili razgovor svojega beograjskega dopisnika z bolgarskim poslanikom v Kraljevini SHS Kosto Todorovim. Todorov se je zavzel, da bi presegli krvavo preteklost, ki je označila razmerje med Bolgarijo in Srbijo v letih 1913 in 1915–1918, ter stopili na pot bolgarsko-jugoslovanskega zbližanja. Zagotovil je, da z bolgarsko vlado ni povezana nobena makedonska emigrantska organizacija v državi, najsi je legalna ali ne.⁵³ *Narod* je objavil tudi več prispevkov referenta za tuji tisk v Oddelku za tisk Ministrstva za zunanje zadeve Kraljevine SHS Stevana Čirkovića (kasnejši znani mednarodni pravnik, diplomat in univerzitetni profesor) o zgodovinskem položaju Bolgarije in njenem ravnanju v zadnjih vojnah ter jugoslovansko-bolgarskih odnosih.⁵⁴ Čirković je opozoril na boleče spomine iz preteklih vojn, glede jugoslovansko-

⁴⁷ Ivan Tavčar, "Srbi in Bolgari", *Slovenski narod*, 16. 1. 1921, št. 12, str. 1.

⁴⁸ Prav tam.

⁴⁹ "V razumevanju bolgarskega problema", *Slovenski narod*, 13. 6. 1925, št. 131, str. 1.

⁵⁰ Ivan Tavčar, "Srbi in Bolgari", *Slovenski narod*, 16. 1. 1921, št. 12, str. 1–2.

⁵¹ Andrej Rahten, *Anton Korošec: slovenski državnik kraljeve Jugoslavije* (Ljubljana, 2022), str. 222–223.

⁵² Vodopivec, "SLS in Bolgari", str. 70.

⁵³ "Razgovor z bolgarskim poslanikom Todorovim", *Slovenski narod*, 5. 3. 1922, št. 53, str. 1.

⁵⁴ O jugoslovansko-bolgarski odnosih v prvih letih po prvi svetovni vojni glej Desanka Todorović, *Jugoslavija i balkanske države 1918–1923* (Beograd, 1979), str. 27–48.

-bolgarske združitve pa menil, da gre za neminljiv proces zgodovinskega razvoja, za katerega je potreben še čas. V Bolgarih je po poreklu, jeziku in običajih videl Jugoslovanom najbližji narod na Balkanu, ki mu – slovanskemu bratu – ne moremo predpostavljati Albancev, Grkov in Romunov. Zahteval pa je, da Bolgarija izpolni svoje finančne obveznosti, določene z neuillyjsko mirovno pogodbo, in zaustavi proti Jugoslaviji usmerjeno delovanje makedonskih emigrantskih organizacij (makedonstvujušćih), nastanjenih na njenem ozemlju.⁵⁵ Oglasila sta se tudi časnikar in pisatelj Ivan Podržaj ter nekdanji avstrijski ministrski in dvorni svetnik in član slovenskega dela jugoslovanske delegacije na pariški mirovni konferenci ter pomočnik delegata jugoslovanske plebiscitne komisije v Celovcu dr. Ivo F. Šubelj. Podržaj je opozoril, da morajo zaradi dogajanja v preteklih letih Slovenci in Hrvati razumeti srbsko odklonilno čustvo do Bolgarov. Bolgarija mora tudi izpolniti obveznosti iz mirovne pogodbe in zaustaviti makedonske emigrante, kar bo omogočilo vzpostavitev prijateljskih jugoslovansko-bolgarskih odnosov.⁵⁶ Šubelj pa je poudaril, da sta za preseganje težkih let med Srbi in Bolgari potrebna čas in dobra volja z obeh strani.⁵⁷ *Slovenski narod* je opozoril tudi na mnenje znanega poznavalca Južnih Slovanov in njihove zgodovine Hermann Wendl. Wendl je delil že omenjena stališča in dodal, da so Bolgari del iste jezikovne in krvne skupnosti kot Slovenci, Hrvati, Srbi. "Bolgari, Srbi, Hrvati in Slovenci so in ostanejo plemena enega in istega naroda".⁵⁸

Glavni politični poudarki v dvajsetih letih

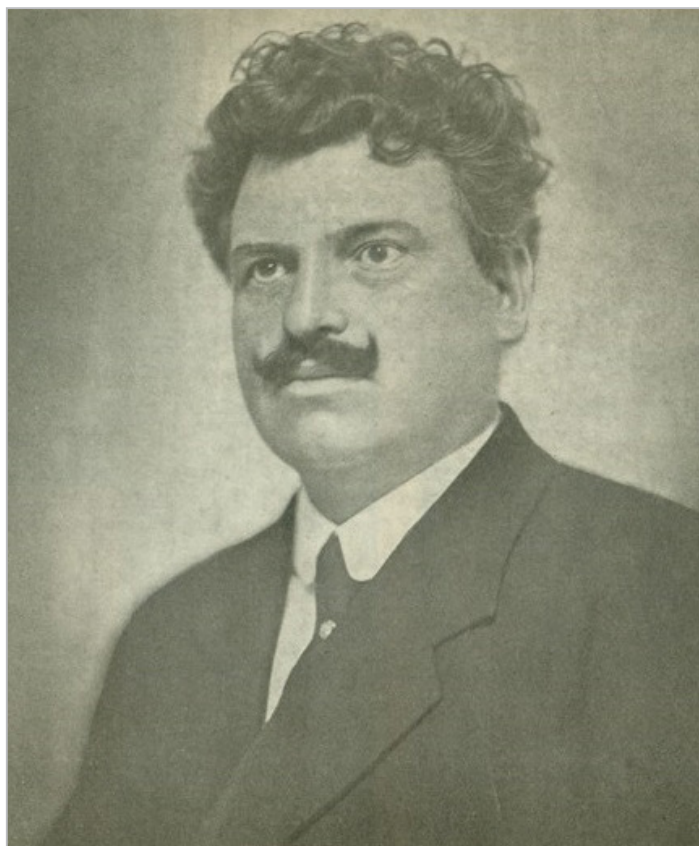
V dvajsetih letih so na Slovenskem največ pozornosti posvetili Aleksandru Stambolijskemu, predsedniku bolgarske vlade v letih 1919–1923. Stambolijski, ki so ga po državnem udaru meščanske opozicije, Vojaške lige in vrhovističnega krila v Bolgariji delujoče emigrantske Vnatrešne makedonske revolucionarne organizacije (VMRO) 9. junija 1923 med odporom njegovih oboroženih enot proti vojaškim enotam nove vlade 14. junija 1923 ubili, je vodil zaostreno, a nekomunistično družbeno reformno politiko, ki je dajala primat kmečkemu stanu. Izvedel je agrarno, davčno, finančno, prosvetno in druge reforme, usmerjene proti velikemu kapitalu. V Sloveniji meščanske in delavske stranke njegovi kmečki stanovski politiki niso bile naklonjene. Socialisti so ga imeli za dikta-

⁵⁵ St.(evan) Čirković, "Naši odnošaji z Bolgarijo", *Slovenski narod*, 15. 3. 1922, št. 61, str. 1; St.(evan) Čirković, "Odnosi z Bolgarsko", *Slovenski narod*, 2. 7. 1922, št. 147, str. 1; St.(evan) Čirković, "Dohod Bolgarske na Egejsko morje", *Slovenski narod*, 22. 8. 1922, št. 189, str. 1; St.(evan) Čirković, "Stambolijski v Beogradu", *Slovenski narod*, 9. 11. 1922, št. 255, str. 1.

⁵⁶ Ivan Podržaj, "Nekaj resnice o Bolgarski", *Slovenski narod*, 16. 7. 1922, št. 159, str. 1.

⁵⁷ Ivo F. Šubelj, "Makedonija pa Bolgari", *Slovenski narod*, 2. 8. 1922, št. 173, str. 1.

⁵⁸ "Jugoslavija in Bolgarija", *Slovenski narod*, 24. 11. 1922, št. 268, str. 1.

Aleksander Stambolijski (1879–1923) (Wikimedia Commons)

torja, reakcionarja, a človeka z izrednimi sposobnostmi in izjemnega diplomata. Komunisti so mu očitali, da hoče uvesti kmečko diktaturo tudi nad proletariatom in ostro napadali njegovo protikomunistično politiko. Izvaja beli teror kapitalizma in vaških bogatašev nad ročnim in duševnim delavstvom ter revnim kmečkim ljudstvom.

Očitki s komunistične strani so bili utemeljeni, saj Stambolijskemu komunisti niso bili blizu. Na Slovenskem so tako v liberalnem kot v katoliškem taboru z navdušenjem poročali o njegovem zakonskem načrtu, da bi se morali komunisti v vsakem kraju – če bi jih bilo le deset – odreči svojemu premoženju in iz njega ustanoviti posebno zadrugo. V njih naj bi organizirali popolno komunistično gospodarstvo in tako dokazali pravilnost svojih naukov.⁵⁹ "Skrajne ideje",

⁵⁹ "Raznoterosti", *Kmetijski list*, 25. 4. 1923, št. 27, str. 3; "Sijajna zmaga bolgarske zemljoradniške stranke", *Slovenski narod*, 25. 4. 1923, št. 95, str. 2; "Razgled po slovanskem svetu", *Slovenski narod*, 3. 5. 1923, št. 101, str. 3; "Iz zunanje politike", *Slovenec*, 16. 5. 1923, št. 109, str. 2.

je o njih dejal Stambolijski, "so kakor duševne bolezni. Zato pa te vrste bolnikov ne preganjamo in ne ubijamo. Da jih enkrat za vselej ozdravimo, smo jim omogočili najbolj ugoden položaj."⁶⁰ Na liberalni strani so pristavili: komunisti niso Stambolijskove zamisli nič kaj veseli, "ker njih vrste so se kar čez noč posušile in sedaj noče biti nihče več komunist. Dajati je pač hujše, ko pa jemati. Bilo bi zelo priporočljivo, da bi tudi mi uporabili metodo Stambolijskega in komunistične slave bi bilo takoj konec. To je vse drugačno zdravilo, kakor pa zakon o zaščiti države (zakon, ki je leta 1921 v Kraljevini SHS prepovedal vsako komunistično dejavnost – op. J. P.)."⁶¹

Meščanske stranke so Stambolijskemu, kljub temu, da so dobro poznale ločnico med njim in komunističnim gibanjem, očitale skrajno levo družbeno in politično naravnost. Jugoslovanska demokratska stranka ga je razglasila za agrarnega boljševika in opozarjala na nepremagljivo nasprotje med njegovo agrarno politiko ter meščanstvom in inteligenco. Zanj je njegova politika pomenila absolutno gospostvo njegove stranke – Bolgarske kmetijske ljudske zveze – in izrazito kmečko razredno politično usmeritev. "Cela vrsta zakonov socialno-gospodarske narave priča, kako njegova trmasta glava hoče iz Bolgarije napraviti preprosto, enostavno državo kmeta in samo kmeta", je zapisalo njeno glasilo *Jutro*.⁶² Stambolijskovo družbeno reformno dejavnost so odklanjali tudi v katoliškem taboru. Označili so jo za agrarno-socialistično politiko kmečkega razrednega gospostva in razrednega hujskaštva.⁶³ Stambolijskemu je bila naklonjena le idejno sorodna liberalna Samostojna kmetijska stranka. Navdušena je bila nad kmečkim značajem njegove vladavine. Po padcu njegovega režima, ki je neizprosno izvajal svojo oblast, ga je branila s trditvijo, da "če se neenakosti ne dajo odpraviti drugače, je upravičena tudi diktatura. Notranja politika Stambolijskega ni bila torej napačna, temveč logična."⁶⁴

V nasprotju z njegovo notranjo politiko pa so na Slovenskem pozdravljali Stambolijskijevo zunanjo politiko. Usmerjena je bila k sodelovanju balkanskih držav in zbližanju z Jugoslavijo. Posebej ugodno so sprejeli njegovo zagotovilo leta 1922, da se Bolgarija odreka vsem zahtevam po Makedoniji. Ko je leta 1921 Stambolijski letoval na Bledu, je *Slovenski narod* z njim opravil intervju. V njem se je Stambolijski zavzel za združitev Bolgarije in Jugoslavije v veliko Jugoslavijo in obsodil delovanje VMRO, ki jo je označil za "tolpo". Stambolijski je bil nad Slovenijo in Bledom navdušen in ob poudarku, da si je vedno prizadeval za zbližanje s Srbijo, je izjavil, da bi, odkar je videl Bled, "hotel 'anektirati' vso

⁶⁰ "Razgled po slovanskem svetu", *Slovenski narod*, 3. 5. 1923, št. 101, str. 3.

⁶¹ "Raznoterosti", *Kmetijski list*, 25. 4. 1923, št. 27, str. 3.

⁶² "Ljubljana, 15. junija", *Jutro*, 16. 6. 1923, št. 140, str. 1.

⁶³ "Težavni položaj Cankova", *Slovenec*, 12. 7. 1923, št. 154, str. 2.

⁶⁴ "Kmetiska vlada", *Kmetijski list*, 4. 7. 1923, št. 37, str. 1.

Jugoslavijo z Bledom vred". Slovenski kraji so bili po njem "čudovita jugoslovanska Švica".⁶⁵ Odtis, ki ga je pustil v slovenski politiki, pa je bil zaradi njegovega kmečkostanovskega ekskluzivizma nagnjen na negativno stran.⁶⁶

V dvajsetih letih je bila Bolgarija v slovenski politiki prisotna tudi v okviru avtonomistično-federalističnih teženj, ki so jih izražali nasproti centralistični in unitaristični ureditvi Kraljevine SHS. V letih 1922–1923 so jugoslovansko federativno zvezo Slovencev, Hrvatov, Srbov in Bolgarov zagovarjali skupina, zbrana ob glasilu *Avtonomist* ter v krogu Združenja slovenskih avtonomistov,⁶⁷ v letih 1923–1924 so jo poudarili Slovenska ljudska stranka, Slovenska republikanska stranka Antona Novačana in komunisti, svoj prostor pa je našla tudi med liberalno usmerjenimi intelektualci.⁶⁸ Sredi dvajsetih let ji je pritrjevala revolucionarno usmerjena slovenska mladina, ki je kot posebno federativno enoto štela tudi Makedonijo.⁶⁹ Razmišljala je tudi o balkanski federaciji z bolgarsko federativno enoto.⁷⁰ O jugoslovanski federativni zvezi z Bolgari (Makedonci) je leta 1928 pisal tudi levi demokrat Lojze Udè.⁷¹ Bolgarijo je kot posebno federativno enoto videl tudi tedanji vodilni slovenski komunistični teoretik nacionalnega vprašanja inž. Dragotin Gustinčič, ki je leta 1923 razvil zamisel velike Podonavsko-balkanske državne zveze.⁷² Najbolj izvirno zamisel federativne zveze z Bolgarijo je oblikovala Slovenska republikanska stranka. Zavzela se je za vzpostavitev Federativne republike Jugoslavije (FRJ), ki bi jo sestavljale Slovenija, Hrvaška, Srbija in Bolgarija. Skupne zadeve vseh štirih federativnih enot bi bile vojska, zunanje zadeve, zunanja trgovina, denar, carina in predsednik FRJ. Ta bi bil po vrstnem redu vsako mandatno obdobje iz druge federativne enote – Slovenec, Hrvat, Srb in Bolgar.⁷³ Pomena Bolgarov se je zavedal tudi vodilni slovenski politik v Kraljevini SHS/Jugoslaviji, načelnik SLS dr. Anton

⁶⁵ "Razgovor z bolgarskim ministrskim predsednikom Stambolijskim", *Slovenski narod*, 7. 8. 1921, št. 175, str. 2.

⁶⁶ Jurij Perovšek, *Slovenci in slovanski svet: politične slike od včeraj in danes* (Ljubljana, 2019), str. 48, 53–57 (dalje: Perovšek, *Slovenci in slovanski svet*).

⁶⁷ "Dopis iz Maribora", *Avtonomist*, 6. 5. 1922, št. 18, str. 2, "Hrvatje in mi", *Avtonomist*, 27. 5. 1922, št. 21, str. 1; Drag. (otin) Lončar, "Srbska kritika slovenske politike", *Novi zapiski* 1, št. 9–10 (1922), str. 195.

⁶⁸ Jurij Perovšek, *Programi političnih strank, organizacij in združenj na Slovenskem v času Kraljevine SHS (1918–1929)* (Ljubljana, 1998), str. 82, 83; Jurij Perovšek, "Oblikovanje programskih načrtov o nacionalni samoodločbi v slovenski politiki do ustanovitve Neodvisne delavske stranke Jugoslavije (december 1922 – april 1923)", *Zgodovinski časopis* 38, št. 1–2 (1984), str. 19, 24 (dalje: Perovšek, "Oblikovanje programskih načrtov"); Jurij Perovšek, *Samoodločba in federacija: slovenski komunisti in nacionalno vprašanje 1920–1941* (Ljubljana, 2012), str. 87 (dalje: Perovšek, *Samoodločba in federacija*); Vodopivec, "SLS in Bolgari", str. 71–72, 81.

⁶⁹ Vinko Košak, "Jugoslovansko-bolgarsko zedinjenje", *Mladina* 3, št. 8 (1926/1927), str. 173.

⁷⁰ Ivo Grahor, "Zbližanje z Bolgari", *Mladina* 3, št. 8 (1926/1927), str. 175.

⁷¹ Lojze Udè, "Desetletnica in dva osemletnici", *Svobodna Mladina* 1, št. 6–7 (1928), str. 124–125, 127.

⁷² Perovšek, *Samoodločba in federacija*, str. 83.

⁷³ Perovšek, "Oblikovanje programskih načrtov", str. 24.

Anton Novačan
(1887–1951), avtor
zamisli Federativne
republike Jugoslavije
(*W i k i m e d i a*
Commons)

Korošec. Leta 1926 je posebej poudaril potrebo po vzpostavitvi prijateljskih odnosov med Jugoslavijo in Bolgarijo.⁷⁴ Junija 1927 jo je tudi obiskal, da bi se seznanil z razmerami v sosednji državi.⁷⁵ Sicer so jih na Slovenskem vseskozi spremljali, posebej ob menjavah vlad.

⁷⁴ Anton Korošec, "Nekaj evropske politike", *Socialna misel* 5, št. 3 (1926), str. 50, 53.

⁷⁵ Mateja Ratej, "Politika Slovenske ljudske stranke pred sklenitvijo blejskega sporazuma leta 1927", *Prispevki za novejšo zgodovino* 45, št. 2 (2005), str. 46–47. Glej tudi Vodopivec, "SLS in Bolgari", str. 73–75.

Spremljanje vladnih menjav

V Bolgariji so se vlade menjavale na različne načine, najbolj odmeven je bil ome-njeni državni udar, ki je končal Stambolijskijevo vladavino. Stambolijskega je nasledil profesor politične ekonomije na sofijski univerzi dr. Aleksander Can-kov, ki je imel ključno vlogo pri njegovem strmoglavljenju. SLS je v udaru videla notranjepolitično zadevo sosednje države in menila, da se trenutnega položaja v Bolgariji še ne more objektivno presoditi.⁷⁶ Na liberalni strani so ocenili, da je bil udar usmerjen proti Stambolijskijevi spravljeni zunanji politiki.⁷⁷ Poudarili so, da se na oblast vračajo predstavniki tiste politike, ki je v zadnjem desetletju že dva-krat zakrivila strašne dogodke med nami (Srbi) in Bolgari.⁷⁸ Tudi liberalno usmer-jeni narodni socialisti so vzrok za udar videli v Stambolijskijevi zunanjepolitični usmeritvi, obenem pa so opozorili na sovraštvo meščanstva do njegove razre-dne kmečke politike.⁷⁹ V kmetijskem delu liberalne politike so, predno je izgubil življenje, izrazili podporo Stambolijskemu, v njegovi smrti pa videli zmago sve-tovne reakcije.⁸⁰ Med marksisti je veljalo prepričanje, da nastop Cankove vlade pomeni zmago fašistov. Komunisti, ki so sprva dopuščali možnost, da bo puč premagan, so poudarili, da je v Bolgariji zmagala svetovna reakcija in bo drža-va odprta izkoriščanju mednarodnega kapitala. Socialisti so po prvih dvomih v uspeh prevratnikov za novi in nasilni režim našli oznako "vladni zmaj".⁸¹

Nemirna Bolgarija je bila kmalu zatem znova pred očmi slovenske javnosti. Septembra 1923 je prišlo do vstaje (Stambolijevskih) zemljoradnikov in komu-nistov proti Cankovem režimu. Poleg poročil o novonastalih razmerah se je vanje poglobil *Slovenski narod*. Opozoril je na nevarnost, da se lahko na Balka-nu pojavi prva sovjetska republika. Pomenila bi zanesljivo in ozemeljsko važno ekspozituro komunistične internacionale, ki bi nemoteno razpredla svoje mreže tudi v Jugoslaviji. Po drugi strani bi na oblast lahko prišli tudi makedon-stvujušči. S tem bi bilo konec bolgarske miroljubnosti in Makedonija bi postala ognjišče, kjer bi morala Jugoslavija stalno držati znaten del svojih oboroženih sil. Nobena od obeh možnosti ne obeta nič dobrega.⁸² Bojazni liberalcev so bile odveč, saj so vstajo zatrli.

⁷⁶ "Revolucija v Bolgariji", *Slovenec*, 12. 6. 1923, št. 130, str. 1.

⁷⁷ "Ob revoluciji v Bolgariji", *Slovenski narod*, 12. 6. 1923, št. 132, str. 1.

⁷⁸ "Ljubljana, 11. junija", *Jutro*, 12. 6. 1923, št. 136, str. 1.

⁷⁹ "Bolgarija", *Nova pravda*, 16. 6. 1923, št. 24, str. 2, "Bolgarska", *Nova pravda*, 23. 6. 1923, št. 25, str. 2.

⁸⁰ "Državljanska vojna na Bolgarskem", *Kmetijski list*, 13. 6. 1923, št. 34, str. 3; "Ob smrti Stambolijskega", *Kmetijski list*, 20. 6. 1923, št. 35, str. 1.

⁸¹ "13. junija", *Glas svobode*, 14. 6. 1923, št. 9, str. 1, "20. junija", *Glas svobode*, 21. 6. 1923, št. 10, str. 1; "Revolucija na Bolgarskem", *Naprej*, 15. 6. 1923, št. 131, str. 1, "Na Bolgarskem", *Naprej*, 7. 7. 1923, št. 147, str. 1.

⁸² "Kaj bo z Bolgarijo?", *Slovenski narod*, 27. 9. 1923, št. 220, str. 1.

V času Cankove vlade je prišlo še do enega velikega pretresa. Štirinajstega aprila 1925 je skupina zemljo­radnikov in komunistov poskušala izvršiti atentat na kralja Borisa III. Koburškega, komunisti pa so 15. aprila ubili poslanca Cankovega Demokratičnega dogovora generala Konstantina Georgijeva. Naslednji dan je v stolnici sv. Nedelje v Sofiji med opravljanjem pogrebnih svečanosti za Georgijeva eksplodiral peklenski stroj. Podstavili so ga komunisti. Svečanosti so se udeležili zastopniki dvora, častniški zbor, člani vlade in velika množica ljudi. V napadu je bilo ubitih 134 ljudi, drugi so zaradi poškodb umrli pozneje. Skupno število žrtev je bilo 213. Ranjenih je bilo okoli 500 ljudi. Lažje poškodbe so utrpeli vsi člani vlade, med njimi tudi Cankov. Umrlo je 12 generalov, 15 polkovnikov, 7 podpolkovnikov, 3 majorji, 9 stotnikov, 3 namestniki in številni državljani, tudi otroci. Svetonedeljska eksplozija je bila največje teroristično dejanje v zgodovini Bolgarije in v tistem času na svetu.⁸³ "Burna, krvipolna zgodovina bolgarske prestolice še ni doživela takih strahotnih grozot", je poudaril *Slovenski narod*.⁸⁴

Odziv oblasti na atentate je bil strahovit. Vlada je razglasila naglo sodišče in v prvih dnevih po eksploziji so usmrtili ali izvensodno ubili več tisoč ljudi. Kot je zapisala narodnosocialistična *Nova pravda*, se je začelo "neusmiljeno klanje. Ker drugače postopanja bolgarske vlade ne moremo imenovati."⁸⁵ Časopise vseh barv je poročalo o množičnih usmrtitvah političnih nasprotnikov, po *Slovcu* je vlada izdala tako stroge ukrepe, ki so možni samo v Bolgariji. Krvoželjnost "kot turška dediščina še globoko sedi v bolgarski duši".⁸⁶ Na Slovenskem so si bili tudi enotni, da je k atentatom vodila Cankova krvava vladavina, ki ni poznala za političnega nasprotnika

nobene milosti in nobenega popuščanja, ampak samo pogin. Kar se ni hotelo v Bolgariji ukloniti njegovemu režimu, to je moralo izginiti. Neusmiljeno krutost sedanjega režima v Bolgariji najbolje označujejo prenapolnjene ječe doma, na tisoče političnih po vsem svetu razkropljenih bolgarskih beguncev in na stotine po nedolžnem žrtvovanih življenj.⁸⁷

⁸³ *Атентат во црквата "Света Недела" – Софија*, dostopno na: https://mk.wikipedia.org/wiki/%D0%90%D1%82%D0%B5%D0%BD%D1%82%D0%B0%D1%82_%D0%B2%D0%BE_%D1%86%D1%80%D0%BA%D0%B2%D0%B0%D1%82%D0%B0_%E2%80%9E%D0%A1%D0%B2%D0%B5%D1%82%D0%B0_%D0%9D%D0%B5%D0%B4%D0%B5%D0%BB%D0%B0%E2%80%9C_-_%D0%A1%D0%BE%D1%84%D0%B8%D1%98%D0%B0, pridobljeno: 24. 6. 2024.

⁸⁴ Bolgarska v revolucionarnem metežu", *Slovenski narod*, 19. 4. 1925, št. 88, str. 1.

⁸⁵ "Slovanska kri", *Nova pravda*, 25. 4. 1925, št. 17, str. 1.

⁸⁶ "Dogodki v Bolgariji", *Slovenec*, 19. 4. 1925, št. 87, str. 1.

⁸⁷ "Resen opomin", *Slovenec*, 24. 4. 1925, št. 91, str. 1.

Cankov, "krvoločna bestija",⁸⁸ je prišel na krmilo s krvjo in kri je najznačilnejše znamenje njegove vlade.⁸⁹ Do tedaj so za njegove vladavine ubili okoli 16.000 ljudi.⁹⁰ Na to se je navezovala tudi izjava, ki jo je dopisniku liberalnega *Jutra* podal nekdanji (Stambolijevski) bolgarski poslanik v Kraljevini SHS Todorov. "Edini krivec strahovitega stanja v Bolgariji je zločinska vlada gosp. Cankova, ki se je do moči povzpela s krvjo, se vzdržuje s krvjo in tira nesrečno državo v anarhijo."⁹¹ *Jutro* je tedaj v svojem pogledu na Bolgarijo izjavilo, da v Evropi ni države, v kateri bi politični boj tako podivjal in zavzel tako strahotne oblike, kot v Bolgariji. "Morda bi celo Albanija ogorčeno protestirala, ako bi jo primerjali z nesrečno Bolgarsko."⁹² V nastalih razmerah so videli državljansko oziroma bratomorno vojno.⁹³ V Samostojni demokratski stranki (vanjo se je leta 1924 pretvorila JDS) in pri socialistih so tudi menili, da so bila teroristična dejanja posledica delovanja III. internacionalne na Balkanu.⁹⁴ Tako ni mislila SLS. Opozorila je, da glavnega vzroka dogodkov v Bolgariji ne gre iskati ravno v boljševiški agitaciji od zunaj, saj je bilo revolucionarnega netiva, ki ga je brez tuje pomoči kopičil Cankov režim, doma dovolj.⁹⁵ Ponovno se je zavzela za jugoslovansko-bolgarsko federativno zvezo, ki je za Bolgarijo edina rešitev. "Miren razvoj, sigurnost, končna utrditev in nepregledne možnosti napredka vseh jugoslovanskih narodov sploh pa tudi to zvezo neobhodno terjajo."⁹⁶ Tako stališče je pobijalo *Jutro*, ki je trdilo, da se katoliška stran za federativno zvezo z Bolgari ne zavzema zaradi svojega jugoslovanskega čustvovanja, ampak zato, ker meni, da bi v tej zvezi prišli do moči.⁹⁷ Sicer so dogodki v Bolgariji spomladi 1925 precej vznemirili slovensko javnost. Obžalovali so krvave razmere, v katerih se je pretakala bratska slovanska kri, in menili, da bi jih bilo potrebno prekiniti z najbolj energičnimi ukrepi. V to ni poklicana samo Evropa, ampak ves kulturni svet – vse, kar v človeku vidi človeka in brata. Cankov bo moral

⁸⁸ "Kalvarija bolgarskih kmetov: krvoloki ubijajo kmete naprej", *Kmetijski list*, 29. 4. 1925, št. 20, str. 2.

⁸⁹ "Resen opomin", *Slovenec*, 24. 4. 1925, št. 91, str. 1.

⁹⁰ "Nered v Bolgariji", *Slovenec*, 17. 4. 1925, št. 85, str. 1; "Revolucija na Bolgarskem", *Kmetijski list*, 22. 4. 1925, št. 19, str. 2.

⁹¹ "Bolgarija nadaljuje hujskanje proti Jugoslaviji", *Jutro*, 25. 4. 1925, št. 97, str. 1.

⁹² "Ljubljana, 16. aprila", *Jutro*, 17. aprila 1925, št. 90, str. 1. Prim. tudi "V razumevanju bolgarskega problema", *Slovenski narod*, 13. 6. 1925, št. 131, str. 1.

⁹³ "V Bolgariji divja državljanska vojna", *Jutro*, 18. 4. 1925, št. 91, str. 1; "V Bolgariji divja državljanska vojna", *Slovenec*, 18. 4. 1925, št. 91, str. 1; "Revolucija na Bolgarskem", *Kmetijski list*, 22. 4. 1925, št. 19, str. 2; "Slovanska kri", *Nova pravda*, 25. 4. 1925, št. 17, str. 1; "Državljska vojna na Bolgarskem", *Naprej*, 25. 4. 1925, št. 17, str. 1; "Divjanje belega terorja v Bolgariji", "Strahote fašističnega terorja v Bolgariji", *Delavsko-kmetijski list*, 30. 4. 1925, št. 16–17, str. 2–3.

⁹⁴ "V Bolgariji divja državljanska vojna", *Jutro*, 18. 4. 1925, št. 91, str. 1; "Državljska vojna na Bolgarskem", *Naprej*, 25. 4. 1925, št. 17, str. 1.

⁹⁵ "Resen opomin", *Slovenec*, 24. 4. 1925, št. 91, str. 1.

⁹⁶ "Bolgarska tragedija", *Slovenec*, 23. 4. 1925, št. 90, str. 1.

⁹⁷ "Umik klerikalcev v bolgarski aferi", *Jutro*, 30. 4. 1925, št. 101, str. 2.

podleči svobodoljubju bolgarskega naroda, na katerega strani je vse pravično čuteče človeštvo.⁹⁸

Po pokolih, ki jih je sprožil svetonedeljski atentat, se Cankova vlada ni stabilizirala. Cankov je postal osovražen celo pri lastnih pristaših in je 3. januarja 1926 odstopil. Naslednji dan je novo vlado sestavil pripadnik Cankovega Demokratičnega dogovora in vodja vladne parlamentarne večine Andrej Ljapčev.⁹⁹ V Sloveniji so ga predstavili kot izkušenega politika, komunisti pa pristavili, da je manj krvoželjen kot njegov predhodnik.¹⁰⁰ Po mnenju *Jutra* bi bilo vsekakor bolje, če bi nova vlada uvedla milejši režim, skušala rešiti vprašanje makedonske emigracije, vrnila veljavo zakonitosti in zagotovila zakonsko zaščito vsem političnim strankam in osebnostim.¹⁰¹ Zmernejši Ljapčev je vladal skoraj pet let in pol, po porazu na parlamentarnih volitvah 29. maja 1931 pa je mesec dni kasneje odstopil.

Vladne menjave v tridesetih letih

Devetindvajsetega junija 1931 je na mestu predsednika bolgarske vlade Ljapčeva nasledil Aleksander Malinov, ki je vlado vodil že v letih 1908–1911 in 1918.¹⁰² "Po tolikem odlašanju se je končno vendarle zgodilo, kar je z največjo nestrpnostjo pričakovala ogromna večina bolgarskega naroda, a za kar skoraj ni mogla verjeti, da je resnica, da je namreč po osmih letih svoje strahovlade končno vendarle podala ostavko vlada Demokratičnega dogovora (Demokratičnega dogovora – op. J. P.) z osovraženima politikoma Andrejem Ljapčevom in Aleksandrom Cankovom na čelu", se je oglasilo *Jutro*.¹⁰³ Opozorilo je, da je bil predsednik Demokratske stranke Malinov ves čas njunega vladanja v opoziciji.¹⁰⁴ Na nastop nove vlade je gledalo z optimizmom in želelo, da se nov duh, duh spravljalosti, prijateljstva, miru, reda in volje za gospodarsko obnovo, ki veje po Sofiji in državi, uresniči v prid izkušanemu bolgarskemu narodu.¹⁰⁵

⁹⁸ "Slovanska kri", *Nova pravda*, 25. 4. 1925, št. 17, str. 1; "V Bolgariji divja državljanska vojna", *Slovenec*, 18. 4. 1925, št. 91, str. 1.

⁹⁹ "Cankov pade", *Slovenec*, 3. 1. 1926, št. 2, str. 2, "Nova vlada na Bolgarskem", *Slovenec*, 5. 1. 1926, št. 3, str. 2; "Padeč ministrskega predsednika Cankova", *Jutro*, 5. 1. 1926, št. 3, str. 1; "Demisija Cankovega kabineta", *Nova pravda*, 9. 1. 1926, št. 1, str. 2; "Minljivost diktature in nasilja", *Delavska politika*, 5. 1. 1926, št. 4, str. 1; "Cankova vlada padla", *Delavsko-kmetijski list*, 14. 1. 1926, št. 2, str. 2.

¹⁰⁰ "Mednarodni pregled: Cankova vlada padla", *Delavsko-kmetijski list*, 14. 1. 1926, št. 2, str. 2.

¹⁰¹ "Ljubljana, 4. januarja", *Jutro*, 5. 1. 1926, št. 3, str. 1.

¹⁰² "Izjava nove bolgarske vlade", *Slovenec*, 1. 7. 1931, št. 144, str. 1; "Novi bolgarski ministri", *Jutro*, 3. 7. 1931, št. 150, str. 2; "Nova bolgarska vlada", *Delavska politika*, 4. 7. 1931, št. 5, str. 1.

¹⁰³ "Nov režim v Bolgariji", *Jutro*, 2. 7. 1931, št. 149, str. 2.

¹⁰⁴ "Novi bolgarski ministri", *Jutro*, 3. 7. 1931, št. 150, str. 2.

¹⁰⁵ "Nov režim v Bolgariji", *Jutro*, 2. 7. 1931, št. 149, str. 2.

Po dobrih treh mesecih so na Slovenskem ponovno pisali o bolgarski vladi. Zaradi nesoglasij med vladnimi strankami je 12. oktobra 1931 Malinov odstopil, zamenjal pa ga je podpredsednik njegove stranke Nikola Mušanov. Ker so bila razmerja med strankami, ki so tvorile novo vlado nespremenjena, njen predsednik pa je izhajal iz Demokratske stranke, spremembi vlade niso pripisovali političnega pomena.¹⁰⁶ *Slovenec* je le pripisal, da je kralj Boris "pokazal odstopivšemu ministrskemu predsedniku Malinovu svoje spoštovanje s tem, da se je s kraljico, princesinjo Evdoksijo in princem Cirilom z velikim spremstvom udeležil poroke Malinovega sina".¹⁰⁷

V jugoslovanskem in bolgarskem notranjepolitičnem razvoju je prišlo tudi do stičnih točk pri reševanju posameznih kriznih vprašanj. Ko v Bolgariji spomladi 1934 niso našli rešitve za parlamentarno krizo, so vojska in t. i. Zvenarji pod vodstvom Kimona Georgijeva – pripadniki organizacije nekdanjih častnikov iz svetovne vojne, ki so se jim pridružili izobraženski krogi (profesorji, književniki, časniki) in kasneje tudi vodilni zemljiaradniki – 19. maja izvedli državni udar. Kralj Boris je imenoval diktatorsko vlado, ki jo je vodil dolgoletni politik Georgijev, sestavljali pa so jo predstavniki vojske in Zvenarji. Novi režim je razpusstil parlament in politične stranke. Podobno kot jugoslovanski kralj Aleksander Karađorđević ob svojem državnem udaru 6. januarja 1929, so na bolgarski narod izdali razglas, v katerem so sporočili, da je do spremembe vlade prišlo, ker so dotedanji režimi, oprti na egoizme in neplodna nasprotja političnih strank, državo privedli v nevzdržen položaj, ki ga po parlamentarni poti ni bilo mogoče rešiti. To je izzvalo splošno zmedo, slabšale so se gospodarske in splošne socialne razmere. Demoralizacija in dezorientacija sta prodrli celo v državne ustanove, ki so včasih pričele delovati proti državi sami. Zato nobena vlada ni imela potrebne avtoritete in moči, da bi presegla ta položaj. Na čelo države so morali priti ljudje, ki so izven strank in njihovih brezplodnih obračunavanj ter prepirov, povezani samo z zdravim bolgarskim ljudstvom, ki bodo sledili njegovim dejanskim potrebam in zahtevam.¹⁰⁸

Na Slovenskem – tedaj so že šesto leto živeli pod diktaturo kralja Aleksandra – so bili dobro seznanjeni z najnovejšimi političnimi dogodki v Bolgariji. Skladno z domačim političnim položajem so državni udar odobravali, glavno

¹⁰⁶ "Nova vlada v Bolgariji", *Slovenec*, 13. 10. 1931, št. 232a, str. 1; "Novi predsednik bolgarske vlade", *Jutro*, 17. 10. 1931, št. 240, str. 8; "Bolgarska Malinova vlada je odstopila", *Delavska politika*, 17. 10. 1931, št. 83, str. 2.

¹⁰⁷ "Nova vlada v Bolgariji", *Slovenec*, 13. 10. 1931, št. 232a, str. 1.

¹⁰⁸ "Proglas nove vlade", *Slovenec*, 20. 5. 1934, št. 114a, str. 1. – Razglas kralja Aleksandra ob njegovem državnem udaru 6. 1. 1929, glej v "Mojemu dragemu narodu! Vsem Srbom, Hrvatom in Slovencem!", *Uradni list ljubljanske in mariborske oblasti*, 7. 1. 1929, št. 3, str. [13] in tedanjem časopisu.

Perorisbni portret kralja Borisa III. Koburškega v *Slovenecu* (*Slovenec*, 20. 5. 1934, št. 114, str. 1)

vlogo v njem pa so pripisovali kralju Borisu.¹⁰⁹ *Slovenec* je dan po udaru na prvi strani objavil njegov perorisbni portret,¹¹⁰ sicer pa se je veselil "vsakega ukrepa, ki bo osvobodil genij nam prijateljskega bolgarskega ljudstva za delo in blagor naroda in splošne kulture". Izrazil je željo, da bi zbližanje z Jugoslavijo pod novim vodstvom še napredovalo.¹¹¹

Režimsko *Jutro* je ob tej priložnosti zatrjevalo,

koliko časa je bilo potrebno, da so vsaj naši prijatelji v inozemstvu sprevideli in priznali ne le upravičenost, marveč tudi nujno potrebo našega prevrata. Naši

¹⁰⁹ "Kralj in armada izvedla nenadni državni preobrat v Bolgariji", *Slovenec*, 20. 5. 1934, št. 114a, str. 1; "Državni udar v Sofiji", "Diktatura Zvenarjev", *Slovenec*, 23. 5. 1934, št. 115a, str. 1; "Državni udar in diktatura v Bolgariji", *Jutro*, 20. 5. 1934, št. 114, str. 1–2; "Bolgarska diktatura", "Nova bolgarska vlada na delu", *Jutro*, 23. 5. 1934, št. 115, str. 1; "Absolutizem v Bolgariji", *Delavska politika*, 23. 5. 1934, št. 41, str. 1.

¹¹⁰ *Slovenec*, 20. 5. 1934, št. 114, str. 1.

¹¹¹ "Državni udar v Sofiji", *Slovenec*, 23. 3. 1934, št. 115a, str. 1.

nasprotniki pa so nas še dolgo potem, ko so bili že jasno vidni koristni sadovi šestega januarja, obmetavali z blatom. Utihnili so šele, ko je po enaki ali slični poti šla država za državo in se je pokazalo, da je bila Jugoslavija le ena prvih, ki se je odločila za operacijo, ko se je pokazalo, da brez nje ne gre.¹¹²

Operacija, ki smo jo sami že prestali, nam omogoča, da s polnim razumevanjem presojamo tudi dogodke v drugih državah, kjer se odločijo za isto ali podobno pot, je nadaljevalo *Jutro*. Razvoj dogodkov Bolgariji je za nas posebej zanimiv. Ne le zato, ker gre za našo sosedo, marveč še bolj zato, ker gre za bratski slovanski narod, ki mu želimo okrepitev in urejenih razmer, sebi pa tem bolj tesnejših odnosov z njim.¹¹³

Dobrega pol leta po nastopu Georgijeve vlade je prišlo do naglih vladnih sprememb. Leta 1935 so v Bolgariji oblikovali tri nove vlade. Najprej je v Georgijevi vladi prišlo do nesporazumov med njenimi vojaškimi člani in Zvenarji. Vlada je izgubljala podporo, tudi pri kralju, in Georgijev je na podlagi ocene, da razmer ne more rešiti, izkoristil neuspeh pogajanj na svetu Društva narodov v Ženevi, da bi dosegli olajšanje plačevanja bolgarskih dolgov, 22. januarja 1935 odstopil. Predsednik nove vlade je postal general Petko Zlatev.¹¹⁴ *Jutro* je ob tem zapisalo, da gre za režim močne roke, ki naj energično vzpostavi avtoriteto države, in nadaljuje politiko devetnajstega maja.¹¹⁵ Ob spremembi vlade je bilo zanimivo poročanje *Slovenčevega* sofijskega dopisnika. Pisal je, naj bi se v Bolgariji močno razširil komunizem. Obenem je zatrdil, da je pri državnem udaru 19. maja 1934 pomembno vlogo imel general Peter Midilev, ki je postal notranji minister. Midilev naj bi bil veliki mojster bolgarskih prostozidarskih lož, ki je ob udaru deloval po nareku zahodnih prostozidarjev. Nova vlada pa ne bo niti masonska niti ne bo odprta komunističnim celicam avanturističnih izobražencev.¹¹⁶

Nesoglasja v vladnih vrstah so vodila tudi h koncu Zlateve vlade. Kmalu po njenem nastopu je prišlo do vladne krize. Devetnajstega aprila 1935 je Zlatev odstopil, vlado pa je 21. aprila prevzel nekdanji bolgarski poslanik v Beogradu

¹¹² "Bolgarska diktatura", *Jutro*, 23. 5. 1934, št. 115, str. 1.

¹¹³ "Bolgarska diktatura", *Jutro*, 23. 5. 1934, št. 115, str. 1.

¹¹⁴ Prim. "Padec bolgarske vlade", *Slovenec*, 23. 1. 1935, št. 19a, str. 1; "Zakaj so se zrušili 'Zvenarji'?", *Slovenec*, 24. 1. 1935, št. 20a, str. 1; "Bolgarija dobi vojaško diktaturo", *Jutro*, 23. 1. 1935, št. 19, str. 1; "Vlada močne roke v Bolgariji", *Jutro*, 24. 1. 1935, št. 20, str. 1; "Bolgarska diktatura v novi obleki", *Delavska politika*, 26. 1. 1935, št. 7, str. 1.

¹¹⁵ "Vlada močne roke v Bolgariji", *Jutro*, 24. 1. 1935, št. 20, str. 1, "Vlada generala Zlateva na delu", *Jutro*, 25. 1. 1935, št. 21, str. 2.

¹¹⁶ S., "Tajinstvena vloga komunizma", "Komunistična celica v 'Zvenu'?", *Slovenec*, 25. 1. 1935, št. 21a, str. 1.

Andrej Tošev.¹¹⁷ Njegovo vlado so označili za prehodno, njena vloga naj bi bila ukinitve obstoječega stanja in izvedba volitev, ki bi Bolgarijo privedle v novo reformirano ustavno življenje.¹¹⁸ *Slovenec* je zadnjih skoraj polnih ducat let dotedanjega notranjepolitičnega razvoja v Bolgariji dobro označil za čas treh diktatur, vzpostavljenih z državnimi udari v letih 1923, 1934 in Zlatejevim režimom v letu 1935.¹¹⁹ Tošev svojega dela ni mogel opraviti. Novembra 1935 so se razširile vesti o verjetnih spremembah v vladi in njeni krizi, 23. novembra pa je Tošev nepričakovano odstopil. Socialistična *Delavska politika* je pripomnila, da to "v Bolgariji sicer ni nič čudnega". Odstop je izzvala ostavka prometnega ministra in Cankovega pristaša Todorja Kožuharova. Novi predsednik bolgarske vlade je postal dotedanji zunanji minister Georgi Kjoseivanov.¹²⁰ Kjoseivanov naj bi nadaljeval zastavljene naloge. Po poročanju slovenskih listov je bila njegova naloga izvesti potrebne ukrepe za prehod k normalizaciji političnega življenja, razpis parlamentarnih volitev in revizijo ustave.¹²¹

Kjoseivanov je vlado vodil dobra štiri leta, veliko dlje kot njegovi predhodniki v prvi polovici tridesetih let. Petnajstega novembra 1940 je odstopil, vzrok pa so ponovno bila medsebojna nasprotja v vladi. Pokazala so se že pred parlamentarnimi volitvami, ki so jih pripravili 24. decembra 1939 in na katerih je zmagala vladna stran, ter po njih, ko je v vladi zaradi ugovorov poražene opozicije prišlo do spora glede njihove izvedbe.¹²² Volitev niso izpeljali na demokratičen način in kot sta zapisala *Slovenec* oziroma *Delavska politika*, je moral Kjoseivanov po "preveč sijajni" oziroma, z navednicami označeni, "volilni zmagi", odstopiti.¹²³ Po *Delavski politiki* podobno kot predsednik jugo-

¹¹⁷ Prim. "Andrija Tošev sestavlja prehodno vlado v Bolgariji", *Jutro*, 20. 4. 1935, št. 93, str. 1; "Likvidacija neustavnega režima", *Jutro*, 24. 4. 1935, št. 94, str. 1; "Bolgarska kriza", *Jutro*, 25. 4. 1935, št. 95, str. 1; "Nova bolgarska vlada", *Jutro: ponedeljska izdaja*, 23. 4. 1935, št. 16, str. 1; "Zopet vojaška vlada v Bolgariji", *Slovenec*, 20. 4. 1935, št. 92a, str. 2; "Odslej bo vladal samo kralj", *Slovenec*, 26. 4. 1935, št. 95a, str. 1; "Tošev sestavil vlado", *Ponedeljski Slovenec*, 23. 4. 1935, št. 16, str. 1; "Nova bolgarska vlada", *Delavska politika*, 27. 4. 1935, št. 33, str. 1.

¹¹⁸ "Likvidacija neustavnega režima", *Jutro*, 24. 4. 1935, št. 94, str. 1, "Bolgarska kriza", *Jutro*, 25. 4. 1935, št. 95, str. 1.

¹¹⁹ "V treh diktaturah: od 1923 do 1935", *Slovenec*, 20. 4. 1935, št. 92a, str. 2.

¹²⁰ "Vladna kriza v Bolgariji", *Slovenec*, 23. 11. 1935, št. 270a, str. 1, "Nova bolgarska vlada", *Slovenec*, 24. 11. 1935, št. 271, str. 2; "Nova bolgarska vlada", *Jutro*, 24. 11. 1935, št. 273, str. 2; "Nova bolgarska vlada", *Delavska politika*, 27. 11. 1935, št. 94, str. 1.

¹²¹ "Nova bolgarska vlada", *Jutro*, 24. 11. 1935, št. 273, str. 1; "Nova bolgarska vlada", *Delavska politika*, 27. 11. 1935, št. 94, str. 1. Prim. tudi "Vladna kriza v Bolgariji", *Slovenec*, 23. 11. 1935, št. 270a, str. 1.

¹²² Prim. "Vladna kriza v Bolgariji", *Jutro*, 16. 2. 1940, št. 38, str. 1; "Bolgarija je dobila nova vlado", *Slovenec*, 16. 2. 1940, št. 38a, str. 1, "Po odstopu Kjoseivanova", *Slovenec*, 22. 2. 1940, št. 43a, str. 1; "Ozadje bolgarske vladne krize", *Delavska politika*, 22. 2. 1940, št. 22, str. 1.

¹²³ "Po odstopu Kjoseivanova", *Slovenec*, 22. 2. 1940, št. 43a, str. 1; "Ozadje bolgarske krize", *Delavska politika*, 22. 2. 1940, št. 22, str. 1.

slovenske vlade Bogoljub Jevtić leta 1935.¹²⁴ Do nasprotij v vladi je prišlo tudi zaradi Kjoseivanovega zagovarjanja miroljubne politike, ki je uresničevanje bolgarskih nacionalnih teženj videla v okviru upoštevanju skupnih interesov vsega Balkana.¹²⁵ *Delavska politika* je še opozorila, da ima bolgarsko ljudstvo nedemokratskih režimov dovolj, svoje notranje razmere pa lahko ozdravi samo z vrnitvijo k demokraciji.¹²⁶ Novi predsednik bolgarske vlade je postal dotedanji prosvetni minister, profesor na sofijski univerzi, njen nekdanji rektor in predsednik bolgarske Akademije znanosti dr. Bogdan Filov. *Jutro* je ob njegovi predstavitvi poudarilo, da je član pomembnih znanstvenih ustanov v tujini, v jugoslovanskih znanstvenih krogih pa poznan kot eden najuglednejših bolgarskih sodelavcev Balkanskega inštituta v Beogradu. Ker po njegovem opozorilu Bolgarija v političnem življenju ni več poznala strankarskega sistema, je menilo, da gre pri novi vladi bolj za nekakšno rotacijo oseb, kot pa spreminjanje političnih usmeritev.¹²⁷ Filov je na položaju predsednika vlade ostal do leta 1943.

Obiski kraljevskih dvojic

Ob vladnih spremembah v Bolgariji so bili na Slovenskem vedno pozorni tudi na vprašanje jugoslovansko-bolgarskih odnosov. Vseskozi so izražali željo po prijateljskem razmerju med državama oziroma so, ko so jih podali, objavljali tako naravnane izjave bolgarske strani. Po nihanju medsebojnih odnosov v dvajsetih letih sta pobudo za zbližanje Beograda in Sofije leta 1933 vzela v roke oba vladarja.¹²⁸ Kralj Aleksander se je 18. septembra 1933 na železniški postaji v Beogradu sestal s kraljem Borisom, že tri tedne po prvem srečanju v Beogradu pa je ob križarjenju s parnikom Dubrovnik po Črnem morju Borisa obiskal v kraljevem dvorcu v bližini Varne.¹²⁹ Od 10. do 13. decembra 1933 sta kralj Boris in kraljica Ivana uradno obiskala Beograd. *Jutro* je poudarilo, da obisk vzbuja simpatije in zadovoljstvo ter pomeni nov pomemben korak k utrditvi miru in prijateljstva na Balkanu, posebej pa k prijateljskemu zbližanju obeh

¹²⁴ "Ozadje bolgarske krize", *Delavska politika*, 22. 2. 1940, št. 22, str. 1. – V navedenem članku so v *Delavski politiki* omenili še odstop predsednika jugoslovanske vlade Milana Stojadinovića leta 1939, vendar ta ni bil neposredno povezan s predhodnimi parlamentarnimi volitvami v Narodno skupščino Kraljevine Jugoslavije 11. 12. 1938.

¹²⁵ "Po odstopu Kjoseivanova", *Slovenec*, 22. 2. 1940, št. 43a, str. 1.

¹²⁶ "Nova vlada v Bolgariji", *Delavska politika*, 17. 2. 1940, št. 20, str. 1; "Ozadje bolgarske krize", *Delavska politika*, 22. 2. 1940, št. 22, str. 1.

¹²⁷ "V Bolgariji ni nobene bistvene izpremembe", *Jutro*, 17. 2. 1940, št. 39, str. 2.

¹²⁸ Vodopivec, "SLS in Bolgari", str. 76.

¹²⁹ Prav tam.

južnoslovanskih držav. Prepričano je bilo, da se v bolgarskem narodu pojavlja nov duh, ki vzbuja vedno močnejša stremjenja po medsebojnem zaupanju in sodelovanju z drugimi balkanskimi narodi; predvsem z Jugoslovani, ki nas z Bolgari poleg skupnih interesov veže še slovansko bratstvo. Spomnilo je, da je v tej smeri v letu 1933 že prišlo do več dogodkov, ki kažejo, da nastaja nova doba. Jugoslovanski delegati so se udeležili mednarodnega kongresa svetovne zveze za prijateljstvo med narodi v Sofiji, bolgarski in jugoslovanski inženirji, gospodarstveniki, lovci in pravniki so izmenjali obiske v eni in drugi državi, politično najpomembnejša pa sta bila obisk jugoslovanskih novinarjev v Sofiji in bolgarskih v Beogradu.¹³⁰ Maja 1933 je Bolgarijo obiskala tudi delegacija srbske pravoslavne cerkve.¹³¹ Obisk kraljevske dvojice je nov znak boljših dni na Balkanskem polotoku, predvsem v odnosih med obema bratskima in sosednjima balkanskima narodoma.¹³² Bolgarskega kraljevskega obiska na marksistični strani niso zabeležili, navdušeno pa ga je pozdravil še *Slovenec*. Videl ga je kot "sestanek pogumnih", zmago kraljev Aleksandra in Borisa v boju za mir med balkanskimi državami. "Črni list" balkanske zgodovine se je začel za vselej zapirati. Kraljevski sestanek pomeni pot k medsebojni spravi in pobratimstvu, medtem ko idejo zблиžanja z Bolgari že zdavnaj nosimo v svojih srcih. Sedaj je napočil čas, ko se lahko Balkan postavi za zgled velikim evropskim državam v stremljenju po zблиžanju med narodi. Samo geslo "Balkan Balkancem!" lahko Balkanu zagotovi mir.¹³³

Enako navdušeno so na Slovenskem pozdravili tudi drugo srečanje obeh vladarjev, ko sta se kralj Aleksander in kraljica Marija od 27. do 30. septembra 1934 mudila na uradnem obisku v Bolgariji. To pot so o obisku pisali v vseh delih političnega prostora. *Jutro* je Aleksandrov obisk Sofije ocenilo kot zaključek prve stopnje zблиževanja bratskih sosednjih narodov.¹³⁴ *Slovenec* je poudaril, da se s prijateljskim zблиževanjem Jugoslavije in Bolgarije začenja uresničevati politična sloga med Jugoslovani na velikem prostoru od Karavank in Slovenskih Konjic do obale Črnega morja. Prepričan je bil, da se po tisočletni napetosti zapirajo temne in večkrat z bratsko krvjo poškrupljene strani jugoslovanske zgodovine. Kot je že ob prvem srečanju obeh vladarjev zapisalo *Jutro*, je sedaj tudi *Slovenec* videl nastop nove dobe. V njej se bo gradila politična skupnost vseh Jugoslovancev, kar bo velik dogodek za vso Evropo. Jugoslovansko-bolgarsko prijateljstvo bo okrepilo prijateljske odnose med drugimi balkanskimi državami, ki bodo, če se bo njihov prijateljstvo trajno utrdilo, na politični teht-

¹³⁰ "Ob posetu bolgarske kraljevske dvojice", *Jutro*, 10. 12. 1933, št. 288, str. 1.

¹³¹ Vodopivec, "SLS in Bolgari", str. 76.

¹³² "Ob posetu bolgarske kraljevske dvojice", *Jutro*, 10. 12. 1933, št. 288, str. 1.

¹³³ "Sestanek pogumnih", *Slovenec*, 12. 12. 1933, št. 282, str. 1.

¹³⁴ "Pred posetom v Sofiji", *Jutro*, 27. 9. 1934, št. 222, str. 1.

nici Evrope kot složna politična skupina dobile vlogo velesile. Balkan ne bo več predmet tuje politike, ampak si bodo balkanski narodi svojo usodo in prihodnost krojili sami. Delo za čim tesnejše vezi med Jugoslavijo in Bolgarijo bo pripomoglo k utrditvi miru ne samo na Balkanu, temveč sploh v Evropi. Geslo "Balkan balkanskim narodom!" bo postalo aksiom vse evropske politike, ki bo v svobodnih balkanskih narodih imela eno najbolj zanesljivih jamstev tudi svojega miru in napredka. Sodelovanje med Jugoslavijo in Bolgarijo se bo sčasoma lahko razvilo v obliko prave življenjske skupnosti vseh Jugoslovancev kot ene celote, kakršno pač z zgodovinsko nujnostjo zahtevajo čas in potrebe, in kot odgovorja našemu davnemu nacionalnemu idealu. Ta zahteva prihaja iz globin našega narodnega bistva.¹³⁵ Ob obisku jugoslovanske kraljevske dvojice v Sofiji je sožitje med Jugoslavijo in Bolgarijo pozdravila tudi *Delavska politika*. Zavzela se je za zvezo balkanskih držav, ki je ideal vseh prijateljev Balkana. Povsem logično je, da bo v mednarodni politiki le ves Balkan nekaj veljal, nikdar pa ne posamezne države, ki so bile stoletja eksploatacijski objekt velikih držav.¹³⁶

Drugi vidiki političnih pogledov na Bolgarijo iz tridesetih let

V času do druge svetovne vojne je bila Bolgarija še večkrat v ospredju zanimanja slovenske javnosti. Najprej ob podpisu prijateljske pogodbe med Jugoslavijo in Bolgarijo 24. januarja 1937 v Beogradu. O podpisu pogodbe je slovensko časopisje podrobno in z naklonjenostjo poročalo, *Jutro* pa je objavilo še poročilo o kongresu jugoslovansko-bolgarskih lig 16.–18. januarja 1937 v Beogradu.¹³⁷ Podpis pogodbe je posebej utemeljilo z geopolitičnega vidika. Opozorilo je, da "zadostuje že pogled na preprosti zemljevid, da se uverimo, kako važno mesto je odmerila priroda prijateljskemu sodelovanju med obema narodoma". Jugoslavija in Bolgarija zavzemata skupaj vse osrednje balkansko ozemlje. Tvorita ne le jedro, marveč vse poglobitno, vse pravo balkansko področje. Kar je pravega Balkanskega polotoka, to je vse ali vsaj domala vse vključeno v obe slovanski državi. Druge države imajo v posesti samo obrobne balkanske dežele in so gospodar le obrobnih področij, Bolgari in Jugoslovani pa so v vsem

¹³⁵ "Obisk našega kralja in kraljice v Sofiji je zgodovinskega pomena", *Slovenec*, 27. 9. 1934, št. 219a, str. 1; "Kralj Aleksander in kraljica Marija v prestolnici bratske Bolgarije", *Slovenec*, 28. 9. 1934, št. 220a, str. 1. Prim. tudi "Prijateljstvo med Jugoslavijo in Bolgarijo bo okrepilo mednarodni in balkanski mir ob popolnem spoštovanju in zaupanju drugih držav", *Slovenec*, 29. 9. 1934, št. 221a, str. 1.

¹³⁶ "Balkan balkanskim narodom", *Delavska politika*, 3. 10. 1934, št. 78, str. 1.

¹³⁷ "Naj Bog blagoslovi današnji dan" – "Naj bo srečno in blagoslovljeno", *Ponedeljski Slovenec*, 25. 1. 1937, št. 4, str. 1; "Utrjevanje bratstva z Bolgari", *Jutro*, 24. 1. 1937, št. 20, str. 1, 3; "Slovansko bratstvo na Balkanu", *Jutro*, 24. 1. 1937, št. 20a, str. 1; "Večni pakt prijateljstva z Bolgarijo", *Delavska politika*, 27. 1. 1937, št. 8, str. 1.

širokem kontinentalnem predelu v izrazito osrednjem položaju. Obvladujejo popolnoma centralni položaj, kar jima daje neprecenljive prednosti, hkrati pa tudi nemajhne naloge in nelahke dolžnosti. Tega se v preteklosti na področju od Črnega do Jadranskega morja očitno niso zavedali. Sedaj moramo stopiti v naslednjo stopnjo razvoja, k zbiranju sil, ki je potrebno, da se izpopolni normalizacija razmer na Balkanskem polotoku.¹³⁸ Medsebojno prijateljstvo in sodelovanje Jugoslovanov in Bolgarov je najboljše jamstvo za njihovo srečno prihodnost in napredek in obenem močan steber miru in reda, ne le na Balkanu, temveč v vsej Evropi.¹³⁹

Na dan podpisa prijateljske pogodbe je *Slovenec* objavil izjavo ministra za notranje zadeve Antona Korošca, ki je poudaril, da je sporazum podlaga narodoma, ki sta si tako zelo blizu ne samo po jezikovni skupnosti, ampak tudi po vseh drugih narodnih značilnostih, da v prihodnje korakata skupaj in nikoli več drug proti drugemu. Ne bo se več ponovilo, da bi si obe najhrabrejši vojski na svetu stali sovražno druga proti drugi, ampak, da bosta, če bo treba, tudi skupno branili svojo skupno posest. Sporazum je mogočen korak k zgradbi miru, zlasti v jugovzhodni Evropi in pozdravile ga bodo vse države, ki si ga resnično želijo.¹⁴⁰ Štiriindvajsetega januarja 1937 je *Slovenec* izdal tudi posebno Bolgarsko prilogo z naslovom "Šumi Marica...", ki je obsegala osem strani. V njej so predstavniki bolgarskega političnega, gospodarskega, kulturnega, znanstvenega in cerkvenega življenja predstavili zgodovinski in tedanji trenutek Bolgarije, ponatisnjena pa so bila tudi poročila *Slovenca* iz leta 1877 o bolgarski vstaji med rusko-turško vojno.¹⁴¹

Na Bolgarijo so znova spomnili oktobra 1937, ko je *Slovenec* v obsežnejšem članku obeležil osemnajstletnico prihoda kralja Borisa na bolgarski prestol leta 1918.¹⁴² Naslednje leto je šestdesetletnico ustanovitve bolgarske kneževine v *Jutru* obeležil nekdanji urednik *Slovenskega naroda* in ustanovitelj Jugoslovansko-bolgarske lige za kulturno zbliževanje Rasto Pustoslemšek.¹⁴³ Leta 1939 sta *Slovenec* in *Jutro* poročala o razgovorih predsednika bolgarske vlade Kioseiva-

¹³⁸"Zgodovinski dogodek", *Jutro*, 24. 1. 1937, št. 20, str. 1.

¹³⁹"Po podpisu", *Jutro*, 26. 1. 1937, št. 21, str. 1.

¹⁴⁰"Zveza večnega prijateljstva", *Slovenec*, 24. 1. 1937, št. 19a, str. 1.

¹⁴¹"Šumi Marica... bolgarska priloga 'Slovenca'", *Slovenec*, 24. 1. 1937, št. 19a, str. 9–16. Priloga je objavljena tudi v Jurij Perovšek, "Slovenski pogled na Bolgarijo v letih 1918–1941 in Aleksander Stambolijski", v: *Slovinci in Bolgari med zabodnimi in vzhodnimi vplivi*, ur. Žarko Lazarevič in Aleš Gabrič (Ljubljana, 2016), str. 97–104.

¹⁴²"Praznik bolgarskega naroda", *Slovenec*, 2. 10. 1937, št. 226a, str. 1.

¹⁴³Rasto Pustoslemšek, "Bolgarijo je osvobodila sila slovanske ideje", *Jutro*, 16. 4. 1938, št. 89, str. 12. O Pustoslemškovi vlogi pri ustanovitvi Jugoslovansko-bolgarske lige za kulturno zbliževanje glej Aleš Gabrič, "Simeon Hesapčiev – prvi lektor bolgarščine na Univerzi v Ljubljani", v: *Slovinci in Bolgari med zabodnimi in vzhodnimi vplivi*, ur. Žarko Lazarevič in Aleš Gabrič (Ljubljana, 2016), str. 222 (dalje: Gabrič, "Simeon Hesapčiev").

Šumi Marica...

BOLGARSKA PRILOGA „SLOVENE“

Min. preds. Kjuševanov:

Podpiram lepo zaimel »Slovenec«, da povzeti posebno število Bolgarji. Takšno pohvalo se zelo koristno za medsebojno spoznavanje obeh narodov in vaju ter potrebo predpajo za njihovo zblizanje in prijateljstvo med njima, zlasti iz, kadar gre za dva bratrska naroda, med katerima so v preteklosti bili obsejalni nesporazumi.

O sedanjih odnosih med Bolgarijo in Jugoslavijo nimam ničesar dodati temu, kar sem imel v najdem času priložnost ne samo enkrat povdariti pred zastopniki jugoslovanskega tiska. Vendar pa rad poudarim, da se ti odnosi radi dobri in da se od naših vladarjev odzraha politika zblizanja vsepinje razvija v duhu medsebojnega razumevanja in medsebojnega. Skupaj s svojim starim in dobrim prijateljem, vašim odličnim državnikom ministrom predhodnikom, dr. Stojadinovičem smemo izjaviti, da medsebojni odnosi se nikdar niso bili tako dobri in tako prijateljski, kakor danes. V dno dnu sem prepričan, da bodo tako srečni odnosi med obeh bratrstvoma državama zelo veliko doprinešili tudi k udržitvi miru na Balkanu.

Dr. G. Kjuševanov.

Ing. Ivan Ivanov, župan Solije:

Solija - prestolnica Bolgarov

Solija je eno najstarejših mest na Balkanskem polotoku. Mesto je ustanovilo trkajsko plemensko število, ki se je naselilo na pred kristianizma rojstvo. Rimljanji so imenovali mesto »Solvastris«, pozneje pod rimskim cesarjem Trajanom (98-117. let) »Solija Serdica«. Mesto se je hitro razvijalo, ker je bilo na križišču potov v Makedonijo in proti Jadranskemu morju in vodo s carinskega ceste Solija s Evrope in Donavskim območjem. Ze na dan Trajanski so ohranili v mestu tople mineralne vode, katere so uporabili za mineralno kopališče, ki v obnoveni obliki še danes obstaja. Tako se je Solija mogla razviti kot mesto kiplj vsem agrokivskim potrebam veli let 2000 let.

bolgarske države, temveč tudi duhovno središče vseh Bolgarov. Solija ima danes popolnoma lice sodobnega evropskega mesta.

Solija je središče masovne mli v Bolgariji. Ima dve visokolihi - državno s 7 katedralami, s svobodno visokoliho, dve akademiji - glasbeno in umetniško. Ima bogato narodno in obsejalno knjižnico. Velikga pomena so naravoslovni inštituti. Ni. Vel. carja Borisa.

1. zoološki vrt s 5000 bolgarskimi in eksotičnimi živalmi.

2. naravoslovni muzej s bogatimi zbirkami in materiali.

3. botanični vrt s toplimi gradovi za toplotne rastline in alpinizem, hjer so strane redke bolgarske rastline, ki so jih osebno zbirali kralj Ferdinand in njegova dva sinova po bolgarskih planinah.

V Soliji so še razni muzeji, arheološki, etnografski muzej »Dr. Vanov«, Vojni muzej, Narodni muzej i. dr.

Solija je tudi središče izvozne in uvozne trgovine, sredstva, industrije, ker ima vse potrebne pojpe: obilno električno energijo, vodo, v bližini je premogovni rudnik Pernik i. dr.

Solija je središče kreditov v Bolgariji. Glavne banke imajo svoje latine kreane arhitekturne palače. V Soliji je zbrano 45% vseh bolgarskih denarnih dreves.

Solija je sedaj največje bolgarsko križišče v Bolgariji in ko bo izbrskana zvezna zvezna z Japonskijo in Grčko, bo postala največji šolski vrt na Balkanu sploh.

Solitiše mesto je moderno tiskovno, s knaizirajo in vodozvojem. Ima najmodernejšo opremo elektricne centrale, dobro urjeno javno in lepe parko. Sedaj je uvedena tudi moderna avtomatska služba. Sport se razvija dobro, v mestu je nekaj športnih parkov s modernimi stadioni za različne športne igre. Solija ima najmodernejše opremljeno gasilsko postojevilo. Veliki rikski vodovod in moderna kmetijska predelovalna drova največjih obsejalnih tehničnih podjetij na Balkanu.

Zemljepisni položaj je zelo ugoden za turizem, v katerega prispregoteno in klimatizirani pojeji in sobni moderni hoteli, ki zadovoljujejo vsakega Evropejca.

V središču mesta se nahaja mineralna kopališče v velikim parku. Mineralna voda je frezljana in vsebuje sodij in karbonat. Voda je katera, brez daka in prijetna za pitje. Temperatura je 42-29 C, vteče dake 500 litrov v minuti, je razkisljena 3,6 in ima 1010 vifraziliton. Pri sazenju kopališče je »vodozdravilni inštitut, prvi na Balkanu.

Solija - združitišče

Tudi okolica Solije ima mnogo zdravilnih virovov. Najboljše in najuglednejše kopališče je Batakli, 175 km od Solije s redno železniško in avtomobno zvezo. Razjaževno 5 km in Ovež kopalji 5 km. Gorjača Bania 5 km in Panslavsko 18 km, ki so vse zvezane ali železniško, transporsko ali avtomobno.

Po balkanski in evropski vojni se je Solija prebivalstvo znatno povečalo, ker so prišli v Solijo tisoči beguncev, za katere je morala prevzeti krta država in mesto. Tedajni tudi stanovnjaki krta moramo prijetnost, da se je razvijalo po svoje Solija zdravilnih virovov. Menda se osebno mesto v pol stoletja ni tako razredilo in tako zapredavalo kot Solija.

G. P. Genov, prof. mednar. pravo: Slovenska Bolgarija

7. velični števili velikega ruskega naroda ustvarjajo bolgarska država je okoliša grešiti političnega življenja že v notri svoje osvoboditve. Še Soliškima Bolgarija je bila razlozna. Anglija se je

lala, na bo nova slovenska Bolgarija, odnosi Milana ruske države. Vrhodna politika je čezala na berlinski kongres, da bo meja mednarodne Bolgarije po grčevna Stara Plazina. Trakija, ki je bila poročila krize bolgarske države, stala in vsemu, jemale delfin, in ostala zasa med kneževine Bolgarije, Avstrije, ki je po berlinskem kongresu nasledila dve slovenski pokrajini, Bosno in Hercegovino, južnoslovo hrati verjetno dolino na sebo, da bi seveda zveza dva došli Solin.

V 19. stoletju ustanovljene mlade države so lahko postale priročne bojevi med velikimi silami. Niti ena balkanska država ni mogla voditi samostojne in stalne zunanje politike. Ljubomurnost in aspiracije velikih ali vzhajajo spore med balkanskimi narodi.

Tako stalno vnanje velikih ali v notranje razmere balkanskih držav je preprečilo njihovo medsebojno razumevanje in je vzhajalo novo, šoo stanje med njimi.

V radi ti žalostni balkanski zgodovini je eno ena zveza stran: To je sklenilev balkanska zveza v letu 1912. Balkanska zveza je bila sedla upanje na oveslobojenje podjarjanih kršćanskih slovenskih narodov na Balkanu. In v tem položaju je ona silajno izpolnila svoje nalogo, toda stala v svoji borbi s sovražnikom, je pokazala veliko slabost na diplomatskem polju. Ni se mogla ohraniti zunanji vplivov. Konec toli silajni je bil uprečena s voje med svetovskimi v letu 1915, ki je pomenila tudi konec balkanske zveze.

Slavski balkanska zveza je postel tvor veliki nesreči za narode na področju, najgostejšo čako od toh pomeni triti bolgarski narod.

Danes, po tolikih nesrečah, med se da jati politično eno Bolgarijo samo mirujoče in selja po dobrih odnosih s vsemi sosedi.

Nj. Vel. kraljica Joana, Princessa Marija Luiza, Nj. Vel. kralj Boris III.

Ravno zveza, ki vedno Bolgarijo s balkanskimi narodi, je bolgarski narod povezan tudi s veliko slovensko družino. Zveza med slovenskimi narodi je potrebna radi njihovih lastnih interesov. V odnosih med velikimi in sosednimi narodi je vedno precej dvoumnosti, kar pa ni dovolj za trajno takšno zvezo. Mednarodna politika stoji na realističnih dejstvih in zahteva realistične odzive. Na podoben tenjaji se morajo postaviti tudi medsebojni odnosi med slovenskimi narodi.

Poslednja leta sorenno poudarjati vidno zblizanje in poročanje med Bolgarijo in Jugoslavijo. To je dober znak, ki ga je treba podpreti. Obili in solidarni interesi Bolgarije in Jugoslavije nas k temu silijo, in samo ob sebi je umereno, da se pri tem da preveč in dosegavati vsakega naroda.

Atila tudi Soliji ali prisanosel ter jo je ocepil in polgal. Novi slovenski narodi so morali imenovati številoce (po svojem legi sred Balkanskega polotoka), Rimljanji pa »Stradice«. Ima »Solija« izvirna iz časa Turke (1380), ki so mesto imenovali po cerkvi »St. Solija«.

Solija leži 500 m nad morsko gladino, v planinski paji s zmerno in prijetno klimo. Solijsko polje je zelo plodovito ter ima mnogo mineralnih virovov. Rima mesta se vzhajajo viden nad njim planina »Vihofa«, profi severu Stara planina in cela zveza drugih nižjih planin. Vihofa bota v bližini bodočnosti preurediti v narodni park in bo lahko dostopen vsem ljubiteljem prirode.

V Soliji je zbrana vsa kulturna in materialna mol bolgarskega naroda: ona je ne samo zveza

Solija: Spomenik carja Osvoboditelja, trg Sv. Nedelje in mošče, zadnje znamenje stoletne turške oblasti

Naslovnica Bolgarske priloge *Slovenca* "Šumi Marica ..."; v sredini naslovnice fotografija bolgarskega kraljevskega para kralja Borisa III, kraljice Ivane in hčerke princese Marije Luize (*Slovenec*, 24. 1. 1937, št. 19a, str. 9)

nova s predsednikom jugoslovanske vlade dr. Aleksandrom Cincar-Markovičem 9. in 10. julija 1939 na Bledu. Tam se je KJoseivanov ustavil ob vrnitvi z obiska v Berlinu v začetku julija.¹⁴⁴ *Jutro* je v komentarju komunikeja, ki so ga izdali po razgovorih, poudarilo skupno voljo obeh strani za neodvisnost in nevtralnost Jugoslavije in Bolgarije. Pomembna je zato, ker se s tem obe državi v enaki meri zavedata nadaljnje potrebe, da še naprej živita v dobrih in prijateljskih odnosih z vsemi svojimi sosedi.¹⁴⁵ Omenimo naj še, da je predstavnike bolgarskega tiska, ki so spremljali KJoseivanova, 10. julija 1939 sprejel ljubljanski Pressbiro in jim priredil svečano kosilo. Bolgarske kolege so v imenu ljubljanske sekcije Jugoslovanskega novinarskega združenja ter *Jutra*, *Slovenca* in *Slovenskega doma* pozdravili Božidar Borko, dr. Branko Vrčon, dr. Tine Debeljak in Jože Kessler.¹⁴⁶

Kulturnoumetniški, društveni in drugi stiki med svetovnima vojnama

Na Slovenskem so v času prve jugoslovanske države dejavno zanimanje za Bolgarijo pokazali tudi na drugih področjih. Leta 1927 so v Ljubljani in Mariboru navdušeno pozdravili predsednika Lige za zbližanje Bolgarov in Jugoslovancev v Parizu, advokata, publicista in nekdanjega poslanca Stambolijskove Bolgarske kmetske ljudske zveze v bolgarskem sobranju, dr. Mladena Kostova. Kostov je 4. aprila v Unionovi dvorani v Ljubljani in 11. aprila v Narodnem domu v Mariboru – vsakič pred več tisoč poslušalci – predaval o zgodovinski nujnosti jugoslovansko-bolgarskega združenja in oblikovanju Velike Jugoslavije od Soče do Bosporja, od Črnega do Jadranskega morja. Poslušalci so njegova izvajanja viharo pozdravljali, o Kostovu in njegovih pogledih pa so z veliko naklonjenostjo pisala najvidnejša slovenska politična glasila. Mariborski *Tabor* je ob tej priložnosti objavil tri bolgarske ljudske pesmi – Kletev, Lepa Neda ter Zdravko in bazalka, ki jih je prevedel Alojzij Benkovič. Kostov, ki se je v Ljubljani mudil na povabilo akademskih društev na ljubljanski univerzi, se je 5. aprila 1927 v dvorani Narodnega doma sestal z njihovimi predstavniki in razpravljal o sodelovanju akademikov za zbližanje jugoslovanskih narodov. V Mariboru se je mudil na povabilo tamkajšnje Jugoslovanske Matice in Ljudske univerze.¹⁴⁷ Po obisku bolgarskega kraljevskega para v Jugoslaviji so leta 1934 v Ljubljani in Celju

¹⁴⁴ "Dr. KJoseivanov na Bledu", *Slovenec*, 11. 7. 1939, št. 155a, str. 1; "Popolno soglasje Jugoslavije in Bolgarije", *Jutro*, 11. 7. 1939, št. 158, str. 1

¹⁴⁵ "Po sestanku na Bledu", *Jutro*, 12. 6. 1939, št. 159, str. 1.

¹⁴⁶ "Obisk bolgarskih novinarjev", *Jutro*, 11. 7. 1939, št. 158, str. 3.

¹⁴⁷ Perovšek, *Slovenci in slovanski svet*, str. 44–45.

ustanovili društvi Jugoslovansko-bolgarske lige za kulturno zbliževanje,¹⁴⁸ Ljubljansko društvo je štelo 600 članov.¹⁴⁹ Po obisku jugoslovanskega para v Bolgariji so društvo Jugoslovansko-bolgarske lige ustanovili tudi v Mariboru.¹⁵⁰ Že leta 1932 pa sta v znamenju prvih stikov med Bolgari in Jugoslovani Slovenijo obiskali priznani bolgarski pesnici Elisaveta Bagrjana in Dora Gabe. Bagrjana je nato večkrat bivala v Ljubljani in na Gorenjskem. Z njo je imel tesne stike književnik in umetnostni zgodovinar dr. Izidor Cankar.¹⁵¹ *Slovenec* je kasneje zapisal, da sta Bagrjana in Gabejeva porušili zid med našimi in bolgarskimi srci. Od tedaj naprej so se vrstili številni prijateljski obiski na eno in drugo stran.

Kot da so duše vseh južnoslovanskih narodov že davno čakale na onega, ki bo prvi spregovoril prijazno besedo, prvi povabil brata v svojo gostoljubno hišo. Prvi koraki so bili napravljeni. In zdaj si dan za dnem dopovedujemo, kako lažnjiv je bil oni dolgi molk ves povojni čas, kako rahel zid, ki ga je postavila politika med nas. Vse kar smo petnajst let zadrževali, se je spontano odprlo in danes si stojimo blizu, kot bi si morali po istih narodnih čustvih že od nekdaj.¹⁵²

Leta 1934 je prišlo do več stikov med Slovenci in Bolgari na kulturnoumetniškem področju. Januarja sta v okviru srečanja južnoslovanskih PEN klubov v Sofiji Bolgarijo obiskala slovenska književnika Fran Albrecht in Ferdo Kozak. O svojem obisku sta nato v duhu bolgarsko-jugoslovanskega zbližanja pisala v reviji *Sodobnost*.¹⁵³ Med 17. in 21. majem 1934 je ob 50. letnici pevskega društva Slavec Ljubljano obiskalo in priredilo koncert najstarejše bolgarsko pevsko društvo Rodna pesen iz Plovdiva.¹⁵⁴ Konec maja so bolgarski književniki v okviru obiska Jugoslavije obiskali Ljubljano in Bled ter se v Ljubljani z "večerom bolgarske književnosti" predstavili v dvorani filharmonije.¹⁵⁵ Konec novembra se je pevski zbor Glasbene matice podal na odmevno kon-

¹⁴⁸ Pravila društev je banska uprava Dravske banovine potrdila 15. 2. in 4. 7. 1934. – Arhiv Republike Slovenije (ARS), AS 68, t. e. 36/3931–3932. Na omenjeni podatek me je opozoril akad. prof. dr. Peter Vodopivec, za kar se mu najlepše zahvaljujem.

¹⁴⁹ Benko in Rode, "Bolgarsko-slovenski odnosi", str. 319.

¹⁵⁰ Pravila društva je banska uprava Dravske banovine potrdila 3. 11. 1934. – ARS, AS 68, t. e. 36/3933. Na omenjeni podatek me je opozoril akad. prof. dr. Peter Vodopivec, za kar se mu najlepše zahvaljujem.

¹⁵¹ Vodopivec, "SLS in Bolgari", str. 77.

¹⁵² "Bratom Bolgarom iskren pozdrav!", *Slovenec*, 18. 5. 1934, št. 112a, str. 3.

¹⁵³ Fran Albrecht, "Po obisku v Bolgariji", *Sodobnost* 2, št. 1–2 (1934), str. 60–63; Ferdo Kozak, "Sofija", *Sodobnost* 2, št. 3, št. 4 (1934), str. 104–113, 164–167. Na omenjeni podatek me je opozoril akad. prof. dr. Peter Vodopivec, za kar se mu najlepše zahvaljujem.

¹⁵⁴ "Bratom Bolgarom iskren pozdrav!", *Slovenec*, 18. 5. 1934, št. 112a, str. 3; "Bolgarski pevci v Ljubljani", *Slovenec*, 19. 5. 1934, št. 113, str. 3; "Sijajen nastop bolgarskih pevcev", *Ponedeljski Slovenec*, 22. 5. 1934, št. 21, str. 2.

¹⁵⁵ Vodopivec, "SLS in Bolgari", str. 77. Prim. tudi "Obisk bolgarskih književnikov", *Ponedeljski Slovenec*, 28. 5. 1934, št. 22, str. 2.

certno turnejo po Bolgariji.¹⁵⁶ Naslednje leto je Bojan Adamič, eden od pionirjev slovensko-bolgarskega kulturnega sodelovanja, v Sofiji dirigiral pevskega koncertu skupine slovenskih učiteljic in učiteljev, ki so med obiskom Bolgarije 15.–27. maja 1935 nastopili v sofijemskem vojaškem klubu. Koncertu so prisostvovala visoke bolgarske politične osebnosti, jugoslovanski poslanik Aleksander Cincar-Marković in predstavnik jugoslovanskega prosvetnega ministrstva.¹⁵⁷ Naslednje leto so v Ljubljani in Mariboru pripravili Teden bolgarske kulture.¹⁵⁸ V letih 1936–1937 je prevajalec bolgarskih del Tone Potokar v *Slovenecu* predstavil šest bolgarskih pisateljev v obliki "medaljona portretov", Alojzij Bolhar pa je leta 1937 predstavil prevajalca slovenskih pesnikov Dimitarja Panteleeva, ki je pomembno poglobljal kulturne stike med Slovenci in Bolgari. Panteleev je vodil tudi obsežno korespondenco s slovenskimi pisatelji. Leta 1937 je v Sofiji gostil Franceta Bevka, kar je Bevk opisal v potopisu *Deset dni v Bolgariji*.¹⁵⁹ O potovanju po Bolgariji, njeni zgodovini, kulturnih spomenikih in geografskih značilnostih je po vrnitvi iz IV. kongresa slovanskih geografov in etnografov 16.–21. avgusta 1936 v Sofiji na ljubljanskem radiu 16. in 30. septembra 1936 predaval zgodovinar in geograf Silvo Kranjec. Svoje predavanje je v letih 1936–1941 ponovil na srečanjih Ferialnega saveza in različnih prosvetnih društev v Ljubljani.¹⁶⁰ Bolgarijo je leta 1939 obiskalo tudi 550 pripadnikov sokolske župe Ljubljana, ki so se v okviru jugoslovanskih sokolskih žup udeležili IX. vsejunaškega zleta 8.–12. julija v Sofiji.¹⁶¹ *Jutro* je zlet označilo za mogočno manifestacijo jugoslovansko-bolgarskega prijateljstva.¹⁶²

Nova svetovna vojne in leto 1941

Med razvijanjem pogledov na Bolgare in odnosov z njimi je konec tridesetih let nastopila nova svetovna vojna. V času ko še ni zajela Balkana, se je med 2. in 4. februarjem 1940 v Beogradu sestal Stalni svet Balkanske zveze. Pogledov v zvezi z Bolgarijo na Slovenskem tedaj niso oblikovali, zanimivo opozorilo pa

¹⁵⁶ *Mojega življenja pot: spomini dr. Vladimira Ravniharja*, ur. Janez Cvirn, Vasilij Melik in Dušan Nečak (Ljubljana, 1997), str. 212–213.

¹⁵⁷ Perovšek, *Slovenci in slovanski svet*, 46–47.

¹⁵⁸ Benko in Rode, "Bolgarsko-slovenski odnosi", str. 319.

¹⁵⁹ Željko Oset, "Izvolitev Dimitarja Panteleeva za člana Slovenske akademije znanosti in umetnosti", v: *Slovenci in Bolgari med zabodnimi in vzbojnimi vplivi*, ur. Žarko Lazarevič in Aleš Gabrič (Ljubljana, 2016), str. 209–212; Gabrič, str. 222–223. Omenjeni Bevkov potopis je izšel leta 1938 (France Bevk, *Deset dni v Bolgariji: potopisne črtice* (Gorizia, 1938)).

¹⁶⁰ "Programi Radio Ljubljana", *Slovenec*, 16. 9. 1936, št. 212a, str. 5; "Programi Radio Ljubljana", *Slovenec*, 30. 9. 1936, št. 224a, str. 8; *Knjižnica Inštituta za novejšo zgodovino*, Zapuščina Silva Kranjca, Bolgarija.

¹⁶¹ "Bratstvo Sokolov in Junakov", *Jutro*, 11. 7. 1939, št. 158, str. 3.

¹⁶² "Mi in Bolgari", *Jutro*, 9. 7. 1939, št. 157, str. 1.

Kako so vsi cenili dr. Antona Korošca kot zadružnika, izpričuje že samo dejstvo, da je bil l. 1919. ob ustanovitvi Glavne zadružne zveze za našo kraljevino soglasno izvoljen za njenega predsednika in je to mesto obdržal vse do svoje smrti. Kakšno zaupanje je kot zadružnik užival med Slovenci, pa dokazuje, da je po smrti dr. J. E. Kreka l. 1917. prevzel predsedstvo Zadružne zveze v Ljubljani in je tudi na tem mestu ostal do zadnjega.

Pa ne samo v ožji in širši domovini, tudi drugod so poznali zadružnega delavca dr. Antona Korošca. Poleg neštetihi sožalnih brzojavk, ki jih je ob njegovi smrti iz vse države prejela Zadružna zveza v Ljubljani, naj omenjamo med drugimi samo naslednje zadružne ustanove:

Nacionalni komite bolgarskih zadrug,
Osrednja zveza gospodarskih zadrug v Pragi,
Moravska zveza rafajsnovih hranilnic v Brnu,
Osrednja zadruga „Napred“ v Sofiji,
Zveza narodnih zadružnih bank v Sofiji.

Glede stališča dr. Antona Korošca do zadružništva s svoje strani lahko ugotovimo:

Dr. Anton Korošec je bil prepričan zadrugar. Njegov razgled je bil širok, in se ni ustavljal ob ozkih mejah lastne pokrajine, stremel je v daljave, tja, kamor se morajo upirati pogledi vsakega pravega zadrugarja: v integralno splošno svetovno zadružništvo.

Dr. Anton Korošec je točno ločil politiko od zadružništva. „Vselej pustim svojo politično suknjo v predsobi, kadar prihajam med zadrugarje,“ je ob neki priliki izjavil.

Usoda je hotela, da je dr. Anton Korošec tik pred svojo smrtjo (10. decembra 1940.) kot predsednik Glavne zadružne zveze podpisal akt, naslovljen članom kraljevske vlade, v katerem je izraženo stališče zadružništva glede na njegovo svobodo in samoupravo. Poslednji njegov podpis je torej veljal ohranbi našega zadružništva.

Slava in večen spomin dr. Antonu Korošču!

Opozorilo *Zadrugarja* o sožalnih telegramih, prejetih iz Bolgarije ob Koroščevi smrti ("Dr. Anton Korošec", *Zadrugar* 17, št. 1 (1941), str. 4)

se je našlo v *Slovincu*. Ta je objavil poročilo dopisnika pariške tiskovne agencije Havas, da Bolgarija v Balkansko zvezo ne bo vstopila in bo ohranila svoje odlične odnose tako z Nemčijo, kot s Sovjetsko Rusijo. To je važno v toliko, ker je sedaj jasno, da Bolgarija, čeprav politično ne bo sodelovala z ostalim Balkanom, dela Sveta ne bo ovirala in ne bo odpirala vrat, skozi katera bi mogla priti na

Balkan nemški in sovjetski vpliv.¹⁶³ Leta 1940 je prišlo tudi do svojstvenega stika med Slovenci in Bolgari. Ko je 14. decembra 1940 umrl Anton Korošec, ki je bil tudi predsednik Glavne združne zveze Kraljevine Jugoslavije, je Zadruga zveza v Ljubljani prejela sožalne telegrame tudi iz Bolgarije. Poslali so jih Nacionalni komite bolgarskih zadrug, Osrednja zadruga Napred v Sofiji in Zveza narodnih združnih bank v Sofiji.¹⁶⁴

Sicer pa se je Bolgarija opazno pojavila v političnem tisku ob njenem pristopu k silam osi 1. marca 1941 na Dunaju.¹⁶⁵ Glede na drugačna pričakovanja so na Slovenskem verjetno imeli nelagodne občutke, ko je Bolgarija dopustila, da je vanjo vkorakala nemška vojska. Njen napad na Jugoslavijo z bolgarske strani 6. aprila 1941 in Bolgari kot ena od okupatorskih sil je vnesel novo prvine v optiki slovenskega pogleda na južni del evropskega Vzhoda. Zaključilo se je še eno obdobje odnosa Slovencev do Bolgarije, nastopila pa so nova. Do nastopa druge svetovne vojne na Slovenskem je do Bolgarije in Bolgarov prevladoval naklonjen odnos, ki je izhajal iz čustva slovanske vzajemnosti in v jugoslovanskem obdobju iz želje po zbližanju s sosednjim slovanskim narodom na Balkanu.

¹⁶³ Vodopivec, "SLS in Bolgari", str. 80; "Velik odmev belgrajske konference po vsej Evropi", *Slovenec*, 4. 2. 1940, št. 28, str. 1.

¹⁶⁴ "Dr. Anton Korošec", *Zadruhar* 17, št. 1 (1941), str. 4.

¹⁶⁵ "Pristop Bolgarije k berlinskemu paktu", *Jutro*, 1. 3. 1941, št. 51, str. 1; "Pristop Bolgarije k osi izvršen", *Jutro*, 2. 3. 1941, št. 52, str. 1; "Izhod Bolgarije na Egejsko morje", "Zakaj je Bolgarija šla v tabor Nemčije", *Slovenec*, 4. 3. 1941, št. 52a, str. 1; "Bolgarska vlada je podpisala zavezniški pakt z državami osi", *Delavska politika*, 4. 3. 1941, št. 25, str. 1.

Jurij Perovšek

**SLOVENIAN VIEW ON BULGARIANS AND BULGARIA
FROM THE END OF THE 19TH CENTURY
TO THE SECOND WORLD WAR**

SUMMARY

Since the beginnings of a continuous Slovenian national political movement in the 1860s and 1870s, Slovenians have looked to the Bulgarians and Bulgaria with great sympathy and liveliness. Slovenian newspapers reported closely on the situation "in Bulgaria", wrote about Bulgarian history, language and literature, and enthused about the Bulgarian rebels against Ottoman rule and the Russian victories in the Russo-Ottoman War of 1877–1878. In the cultural sphere, the "father of Bulgarian shorthand", the Slovene Anton Bezenšek, played a major role, and from the time he settled in Sofia in 1879 he worked passionately for South Slavic and especially Slovene-Bulgarian rapprochement. He published numerous articles on Bulgarian political life, railway construction, education, literature, journalism and shorthand. He also played a decisive role in introducing Bulgarians to the work of the poet Anton Aškerc, who was of great interest in Bulgaria at the beginning of the 20th century. On the Slovene side, in 1895, a comprehensive account of Bulgarian literature was prepared for the magazine *Dom in svet* by Fran Kovačič, a later theologian and historian, who was a professor at the Maribor Theological Seminary. Two years later Bezenšek published the book *Bulgaria and Serbia*, the first comprehensive account of the Principality of Bulgaria and the Kingdom of Serbia in the Slovene language. Bezenšek also wrote about the First Balkan War of 1912–1913. In 1914, he edited the book *Balkan Army* and published a Bulgarian-Slovenian grammar. During the Balkan Wars of 1912–1913, the Slovenes were initially enthusiastic about Bulgaria as one of the anti-Ottoman allies, but after the Serbian-Bulgarian conflict in the Second Balkan War of 1913, they regretted the resulting "fratricidal struggle". Bulgaria's entry into the world war by attacking Serbia and joining the Central Powers in 1915 was seen as their reinforcement and a way of realising Bulgarian aspirations for Macedonian territory. After the capitulation of Bulgaria at the end of September 1918, a change in the Bulgarian throne was reported when King Ferdinand I of Coburg abdicated at the beginning of October, leaving the kingship to his son Boris III.

In the Kingdom of Serbs, Croats and Slovenes/Yugoslavia, all important stages of Bulgarian development were followed in the Slovenian territory. The fact that Bulgaria was a neighbour of the Yugoslav state also contributed to this.

They paid considerable attention to the changes of government that characterised Bulgaria's turbulent political situation. The coup d'état against the government of Aleksandar Stamboliyski on 9 June 1923 stood out in the 1920s. Stamboliyski was killed on 14 June 1923 during a revolt by his armed forces against the troops of the new government. Stamboliyski had pursued a harsh but non-communist social reform policy which gave primacy to the peasantry. The imprint he left on Slovene politics was tilted to the negative side because of his peasant-statist exclusivism. However, his foreign policy of cooperation with the Balkan countries and rapprochement with Yugoslavia was welcomed.

In the 1920s, Bulgaria was also present in Slovenian politics in the context of autonomist-federalist tendencies, which were expressed in opposition to the centralist and unitarist system of the Kingdom of the SHS. The Yugoslav federative union of Slovenes, Croats, Serbs and Bulgarians was advocated by social-reform oriented public workers and intellectuals, left democrats, the Catholic Slovenian People's Party (*Slovenska ljudska stranka* – SLS), Anton Novačan's Slovenian Republican Party (*Slovenska republikanska stranka*), communists and revolutionary-oriented Slovene youth. It also found a place among the liberals. The leading Slovene politician in the Kingdom of the SHS/Yugoslavia, the SLS chief Dr. Anton Korošec, was also aware of the importance of the Bulgarians. In 1926, he stressed the need to establish friendly relations between Yugoslavia and Bulgaria. In June 1927, he visited the country to familiarise himself with the situation in the neighbouring country.

In the mid-1920s, the Slovenian nation came to a standstill at the assassination attempt by the Communists in April 1925. In the Cathedral of St Sunday in Sofia, where funeral ceremonies were held after the assassination of General Konstantin Georgiev, also by the Communists, an infernal machine was set up. The explosion killed 213 people, injured around 500 and caused minor injuries to all members of the government. Dozens of senior officers, including 12 generals, died. The Saint Sunday explosion was the largest terrorist act in the history of Bulgaria and the world at that time. The reaction of the authorities was terrible. The government declared a rush to judgment and in the first days after the explosion, thousands of people were executed or extrajudicially killed. Slovene newspapers of all colours reported the mass executions of political opponents, and according to the Catholic newspaper *Slovenec*, the government issued measures of a severity only possible in Bulgaria. Bloodthirstiness "as a Turkish heritage still sits deep in the Bulgarian soul". It was agreed that the bloody rule of Dr. Aleksander Tsankov, who succeeded Stamboliyski and played a key role in his overthrow, led to the assassinations.

The Yugoslav and Bulgarian internal political developments have also seen points of convergence in the resolution of particular crisis issues. When no solution to the parliamentary crisis was found in Bulgaria in the spring of

1934, the army and the so-called Associates (Zvenarji), an organisation of former World War II officers, with the support of King Boris III of Coburg, staged a coup d'état. Slovenes, then in their sixth year under the dictatorship of King Alexander, approved of the coup with "full understanding", in accordance with the domestic political situation.

The issue of Yugoslav-Bulgarian relations has always been at the forefront of governmental changes in Bulgaria. They have always expressed their desire for a friendly relationship between the two countries, or, when they have, they have published statements to that effect from the Bulgarian side. After the fluctuations in relations during the 1920s, an official meeting of the Yugoslav and Bulgarian ruling duo took place in Belgrade and Sofia in 1933–1934. The visits aroused sympathy and satisfaction among the Slovene political public. They were seen as an important new step towards consolidating peace and friendship in the Balkans and, in particular, towards a friendly rapprochement between the two South Slav states. The Yugoslav-Bulgarian Treaty of Friendship, concluded in 1937, was also given great prominence. On the day of its signing, 24 January, the newspaper *Slovenec* published a statement by the Minister of the Interior, Anton Korošec. Korošec stressed that the agreement was a basis for the two nations, which were so close not only in language but also in all other national characteristics, to march together in the future and never again against each other. At the same time, *Slovenec* published a comprehensive Bulgarian supplement "Šumi Marica...", in which representatives of Bulgarian political, economic, cultural, scientific and ecclesiastical life presented the historical and contemporary moment of Bulgaria, and *Slovenec's* 1877 report on the Bulgarian uprising during the Russo-Turkish War was reprinted. Bulgaria was again recalled in October 1937, when it commemorated the eighteenth anniversary of the accession of King Boris to the Bulgarian throne in 1918.

During the first Yugoslav state, Slovenians also showed an active interest in Bulgaria in other areas. In 1927, Mladen Kostov, President of the League for the Rapprochement of Bulgarians and Yugoslavs in Paris, was invited to Ljubljana and Maribor; in 1932, the renowned Bulgarian poets Elisaveta Bagryana and Dora Gabe visited Slovenia, marking the first contacts between Bulgarians and Yugoslavs; and in 1934, the Yugoslav-Bulgarian League for Cultural Rapprochement was founded in Ljubljana and Celje. In the same year, within the framework of the meeting of the South Slavic PEN clubs in Sofia, the Slovenian writers Fran Albrecht and Ferdo Kozak visited Bulgaria and wrote in the magazine *Sodobnost* in the spirit of Bulgarian-Yugoslav rapprochement, while Bulgarian writers visited Ljubljana and Bled as part of their visit to Yugoslavia. In the mid-1930s, Slovenian and Bulgarian singers performed in Bulgaria and Slovenia, several Bulgarian writers and the translator of Slovenian poets, Dimitar Pantelev, were featured in *Slovenec*, and a Week of Bulgarian Culture was organ-

ised in Ljubljana and Maribor. In 1937, France Bevk visited Bulgaria, which he described in his travelogue *Deset dni v Bolgariji* (*Ten Days in Bulgaria*). In 1936–1941, the historian and geographer Silvo Kranjec lectured several times about his travels in Bulgaria, its history, cultural monuments and geographical features. In 1939, Bulgaria was also visited by 550 members of the Ljubljana Sokol Organisation, who took part in the IX International Sokol Meeting in Sofia as part of the Yugoslav Sokol Organisation.

As views of and relations with the Bulgarians were developing, a new world war broke out in the late 1930s. Bulgaria featured prominently in the political press on the occasion of its accession to the Axis Powers on 1 March 1941 in Vienna. Given the different expectations, there were probably uneasy feelings in Slovenia when it allowed the German army to invade. Its attack on Yugoslavia from the Bulgarian side on 6 April 1941 and the Bulgarians as one of the occupying forces introduced a new element in the optics of the Slovenian view of them. Another period of Slovenian attitudes towards Bulgaria came to an end, and a new one began. Until the outbreak of the Second World War, a favourable attitude towards Bulgaria and the Bulgarians prevailed in Slovenia, based on feelings of Slavic reciprocity and, in the Yugoslav period, on the desire to draw closer to the neighbouring Slavic nation in the Balkans.

VIRI IN LITERATURA

ARS – Arhiv Republike Slovenije, AS 68, t. e. 36/3931–3932, AS 68, t. e. 36/3933.

Knjižnica Inštituta za novejšo zgodovino, Zapuščina Silva Kranjca, Bolgarija.

Avtonomist – Ljubljana, letnik 1922.

Delavska politika – Ljubljana, Maribor, letniki 1926, 1931, 1934, 1935, 1937, 1940, 1941.

Delavsko-kmetijski list – Ljubljana, letnika 1925, 1926.

Glas svobode – Ljubljana, letnik 1923.

Jutro – Ljubljana, letniki 1923, 1925, 1926, 1931, 1933–1935, 1937–1941.

Jutro: ponedeljska izdaja – Ljubljana, letnik 1935.

Kmetijski list – Ljubljana, letnika 1923, 1925.

Naprej – Ljubljana, letniki 1918, 1919, 1923, 1925.

Nova pravda – Ljubljana, letniki 1923, 1925, 1926.

Ponedeljski Slovenec – Ljubljana, letniki 1934, 1935, 1937.

Rdeči prapor – Ljubljana, letnik 1908.

Slovenec – Ljubljana, letniki 1913–1915, 1918, 1923, 1925, 1926, 1931, 1933–1937, 1939–1941.

Slovenski narod – Ljubljana, letniki 1913, 1915, 1918, 1921–1923, 1925.

Uradni list ljubljanske in mariborske oblasti – Ljubljana, letnik 1929.

Zarja – Ljubljana, letnik 1913.

Аменитат во црквата "Света Недела" – Софџија, dostopno na: https://mk.wikipedia.org/wiki/%D0%90%D1%82%D0%B5%D0%BD%D1%82%D0%B0%D1%82_%D0%B2%D0%BE_%D1%86%D1%80%D0%BA%D0%B2%D0%B0%D1%82%D0%B0_%E2%80%9E%D0%A1%D0%B2%D0%B5%D1%82%D0%B0_%D0%9D%D0%B5%D0%B4%D0%B5%D0%BB%D0%B0%E2%80%9C_-_%D0%A1%D0%BE%D1%84%D0%B8%D1%98%D0%B0, pridobljeno: 24. 6. 2024.

.....

Albrecht, Fran, "Po obisku v Bolgariji", *Sodobnost* 2, št. 1–2 (1934), str. 60–63.

Be.(nko), B.(ogdan) in Ro.(de), M.(atej), "Bolgarsko-slovenski odnosi", v: *Enciklopedija Slovenije: 1*, ur. Alenka Dermastia (Ljubljana, 1987), str. 317–319.

Bevk, France, *Deset dni v Bolgariji: potopisne črtice* (Gorizia, 1938).

Bezenšek, Anton, *Bolgarija in Srbija* (Celovec, 1897).

Bezenšek, Anton, *Balkanska vojska* (Celovec, 1914).

Bezenšek, Anton, *Bolgarska slovnica in čitanka s slovensko-bolgarskimi razgovori : priloženih 5 tablic s cirilsko pisavo* (Sofija, 1914).

- Cankar, Ivan**, *Očiščenje in pomlajenje* (Ljubljana, 1976).
- "Dr. Anton Korošec", *Zadrukar* 17, št. 1 (1941), str. 2–4.
- D.(rnovšek), M.(arjan)**, "Čikaška izjava ameriških Slovencev", v: *Slovenska kronika XX. stoletja: 1900–1941*, ur. Marjan Drnovšek in Drago Bajt (Ljubljana, 1995), str. 181–182.
- Gabrič, Aleš**, "Simeon Hesapčiev – prvi lektor bolgarščine na Univerzi v Ljubljani", v: *Slovenci in Bolgari med zabodnimi in vzhodnimi vplivi*, ur. Žarko Lazarevič in Aleš Gabrič (Ljubljana, 2016), str. 219–233.
- Grahor, Ivo**, "Zbližanje z Bolgari", *Mladina* 3, št. 8 (1926/1927), str. 173–175.
- Hribar, Ivan**, *Moji spomini, II. del* (Ljubljana, 1984).
- Kolarič, Rudolf**, "Miklošič (Miklosich) Franc", v: *Slovenski biografski leksikon: peti zvezek*, ur. Franc Ksaver Lukman s sodelovanjem uredniškega odbora (Ljubljana, 1933), str. 118–122.
- Korošec, Anton**, "Nekaj evropske politike", *Socialna misel* 5, št. 3 (1926), str. 49–54.
- Košak, Vinko**, "Jugoslovansko-bolgarsko zedinjenje", *Mladina* 3, št. 8 (1926/1927), str. 172–173.
- Kozak, Ferdo**, "Sofija", *Sodobnost* 2, št. 3, št. 4 (1934), str. 104–113, 164–167.
- Lončar, Drag.(otin)**, "Srbska kritika slovenske politike", *Novi zapiski* 1, št. 9–10 (1922), str. 185–195.
- Matjašič Friš, Mateja**, "'Bog in Slovenci': Anton Bezenšek v pismih prijatelju dr. Pavlu Turnerju", *Studia Historica Slovenica* 2, št. 2 (2002), str. 397–415.
- Matjašič Friš, Mateja**, "Anton Bezenšek", v: Rahten, Andrej (ur.) et al., *Nova slovenska biografija*, Zbirka Življenja in dela 4, Biografske in bibliografske študije 3 (Ljubljana, 2009), str. 25–38.
- Melik, Vasilij**, *Slovenci 1848–1918: razprave in članki* (Maribor, 2002 [i. e.] 2003).
- Mojega življenja pot: spomini dr. Vladimirja Ravniharja*, ur. Janez Cvirn, Vasilij Melik in Dušan Nečak (Ljubljana, 1997).
- Nachev, Ivaylo**, "Anton Bezenšek in Bolgarija – Slovenec, ki je povezal dve slovanski kulturi", v: *Slovenci in Bolgari med zabodnimi in vzhodnimi vplivi*, ur. Žarko Lazarevič in Aleš Gabrič (Ljubljana, 2016), str. 197–207.
- Oset, Željko**, "Izvolitev Dimitarja Panteleeva za člana Slovenske akademije znanosti in umetnosti", v: *Slovenci in Bolgari med zabodnimi in vzhodnimi vplivi*, ur. Žarko Lazarevič in Aleš Gabrič (Ljubljana, 2016), str. 209–217.
- Perovšek, Jurij**, "Oblikovanje programskih načrtov o nacionalni samoodločbi v slovenski politiki do ustanovitve Neodvisne delavske stranke Jugoslavije (december 1922 – april 1923)", *Zgodovinski časopis* 38, št. 1–2 (1984), str. 5–27.
- Perovšek, Jurij**, *Programi političnih strank, organizacij in združenj na Slovenskem v času Kraljevine SHS (1918–1929)* (Ljubljana, 1998).
- Perovšek, Jurij**, *Samoodločba in federacija: slovenski komunisti in nacionalno vprašanje 1920–1941* (Ljubljana, 2012).

- Perovšek, Jurij**, *Slovenci in slovanski svet: politične slike od včeraj in danes* (Ljubljana, 2019).
- Perovšek, Jurij**, "Slovenski komunisti in vprašanje makedonskega naroda leta 1923", *Prispevki za zgodovino delavskega gibanja* 18–19, št. 1–2 (1978–1979), str. 17–44.
- Perovšek, Jurij**, "Slovenski pogled na Bolgarijo v letih 1918–1941 in Aleksander Stambolijski", v: *Slovenci in Bolgari med zahodnimi in vzhodnimi vplivi*, ur. Žarko Lazarevič in Aleš Gabrič (Ljubljana, 2016), str. 83–104.
- Rahten, Andrej**, *Anton Korošec: slovenski državnik kraljeve Jugoslavije* (Ljubljana, 2022)
- Rahten, Andrej**, *Jugoslovanska velika noč: slovenski pogledi na balkanski vojni (1912–1913) in jugoslovansko vprašanje* (Ljubljana, 2012).
- Ratej, Mateja**, "Politika Slovenske ljudske stranke pred sklenitvijo blejskega sporazuma leta 1927", *Prispevki za novejšo zgodovino* 45, št. 2 (2005), str. 43–58.
- Rode, Matej**, "Anton Aškerc v Bolgariji", v: *Celjski zbornik 1964*, ur. Gustav Grobelnik et. al. (Celje, 1964), str. 195–250.
- Šr. (Šlebing, Janko)**, "Bezenšek Anton", v: *Slovenski biografski leksikon: 1. zvezek*, ur. Izidor Cankar et al. (Ljubljana, 1925), str. 36–37.
- Todorovič, Desanka**, *Jugoslavija i balkanske države 1918–1923* (Beograd, 1979).
- Udè, Lojze**, "Desetletnica in dva osemletnici", *Svobodna Mladina* 1, št. 6–7 (1928), str. 124–131.
- Vodopivec, Peter**, "Bolgari in Bolgarija v slovenskih očeh (1850–1914)", v: *Slovenci in Bolgari med zahodnimi in vzhodnimi vplivi*, ur. Žarko Lazarevič in Aleš Gabrič (Ljubljana, 2016), str. 9–38.
- Vodopivec, Peter**, "Slovenska ljudska stranka in Bolgari (1918–1941)", *Časopis za zgodovino in narodopisje* 93=Nv58, št. 2–3 (2022), str. 66–83.
- Zgodovinski arhiv Komunistične partije Jugoslavije: tom V*, ur. Moša Pijade (Beograd, 1951).

Author: **PEROVŠEK Jurij**
Ph.D., Research Counsellor, Emeritus
Andraž nad Polzelo 398, SI–3313 Polzela, Slovenia

Title: **SLOVENIAN VIEW ON BULGARIANS AND BULGARIA FROM THE END OF THE 19TH CENTURY
TO THE SECOND WORLD WAR**

Studia Historica Slovenica

Časopis za družboslovne in humanistične študije / *Humanities and Social Studies Review*
Maribor, 24 (2024), No. 2, pp. 359–402, 165 notes, 11 pictures

Language: Original in Slovene (Abstract in Slovene and English, Summary in English)

Keywords: Slovenes and Bulgarians, Austrian period, Anton Bezenšek, Kingdom of the SHS/Yugoslavia, Yugoslav-Bulgarian Federation, Anton Novačan, Bulgarian governments, Alexandar Stamboliyski, Aleksandar Karadordjević, Boris III. Coburg, cultural, artistic and social contacts.

Abstract: The article examines the views of cultural and scientific workers and Slovenian politicians on Bulgarians and Bulgaria from the 1860s to the Second World War. It is based on historical journalistic and newspaper material as well as scholarly literature. From the very beginning, Slovenians looked at Bulgarians and Bulgaria. Anton Bezenšek, the "father of Bulgarian shorthand", played a major role in this, and from the time he settled in Sofia in 1879 he worked passionately for South Slavic and especially Slovene-Bulgarian rapprochement. In Slovenia they followed all the important stages of Bulgarian development and strengthened cultural, artistic, social and other contacts between Slovenians and Bulgarians. There was a favourable attitude towards Bulgaria and the Bulgarians, and they also expressed their desire for rapprochement with the neighbouring Slavic nation in the Balkans.
